

Investiciono razvojni fond
Crne Gore A.D.

PRIJEDLOG

**Godišnji plan rada
za 2023. godinu**

SADRŽAJ

I.	UVOD	2
II.	MAKROEKONOMSKO OKRUŽENJE.....	3
III.	CILJEVI ZA 2023. GODINU	4
IV.	ZADACI.....	5
V.	INSTRUMENTI FINANSIJSKE PODRŠKE	9
VI.	UPRAVLJANJE RIZICIMA	11
VII.	MONITORING I NAMJENSKA KONTROLA FINANSIJSKIH PLASMANA.....	14
VIII.	MEĐUNARODNA I DOMAĆA SARADNJA.....	15
IX.	ORGANIZACIJA I LJUDSKI RESURSI	24
X.	RAZVOJ INFORMACIONOG SISTEMA	26
XI.	MARKETING STRATEGIJA.....	27
XII.	KORPORATIVNO DRUŠTVENA ODGOVORNOST	29
XIII.	UPRAVLJANJE IMOVINOM	29
XIV.	ZAKLJUČAK.....	31

I. UVOD

Strateški razvojni cilj Crne Gore je održiv i inkluzivan ekonomski rast. Vlada Crne Gore svoj rad temelji na razvoju zelene ekonomije, digitalnoj transformaciji, regionalnoj saradnji i povezanosti, unaprjeđenju konkurentnosti, socijalnoj zaštiti, društvu jednakih šansi i dobrom upravljanju. Definisani segmenti predstavljaju razvojnu politiku Vlade, oslonjenu na proces EU integracija.

Ciljevi Investiciono razvojnog fonda (IRF), kao državne razvojne finansijske institucije su opredijeljeni pružanju podrške za ostvarivanje strateških razvojnih ciljeva i sprovođenju ekonomske politike Vlade Crne Gore.

IRF je prepoznat kao institucija sa najpovoljnijim uslovima kreditiranja tokom protekle decenije. To podrazumijeva da smo i tokom 2022. godine, uprkos snažnim inflatornim pritiscima i nepovoljnim globalnim kretanjima koja direktno utiču na naše izvore finansiranja, uspjeli da na tržištu održimo kvalitetnu ponudu kroz programe finansiranja sa povoljnijim kamatnim stopama, najdužom ročnošću, uz mogućnost korišćenja grejs perioda. U narednom periodu ćemo, rukovodeći se principima održivosti, nastaviti sa investicionom podrškom projektima koji unaprjeđuju konkurentnost mikro, malog i srednjeg biznisa i doprinose očuvanju postojećih i otvaranju novih radnih mjesta. Dodatno ćemo voditi računa da ponuda bude stimulatívna za razvoj preduzetništva, naročito kroz podršku posebnim ciljnim grupama – ženama, mladima, individualnim poljoprivrednim proizvođačima i drugim ranjivim kategorijama koje imaju otežan pristup finansijama.

Važan fokus za dalji razvoj je i uvažavanje činjenice da neujednačen regionalni razvoj u Crnoj Gori predstavlja kontinuiran izazov. Stoga je podrška ravnomjernom regionalnom razvoju kroz razvoj infrastrukture izuzetno značajan mehanizam koji će Fond u saradnji sa resornim ministarstvima i opštinama unaprijediti tokom 2023. godine.

Svi planovi Fonda su bazirani i na integraciji zelene i digitalne tranzicije, koje kao horizontalne komponente imaju uticaja na većinu sektora.

Prethodne dvije godine obilježile su globalna zdravstvena i bezbjedonosna kriza, te kontinuirana neizvjesnost poslovnog ambijenta. Direktni rezultat je smanjenje investicione aktivnosti i očekivanja ulaska u recesiju, uslijed uticaja inflacije, energetske krize, poremećaja u lancima snabdijevanja, kao i rasta kamata na međunarodnom finansijskom tržištu.

S tim u vezi za uspješno prevazilaženje navedenih izazova bitni su jasni prioriteti i sinergetsko djelovanje u saradnji sa ministarstvima, drugim državnim organima i opštinama.

Uvažavajući prethodno, te polazeći od analize utemeljene na parametrima kao što su: kapital Fonda iz kojeg izvire kreditni potencijal, rast troškova izvora finansiranja dominantno usmjerenih na klimatske projekte, te stepen tražnje privrede u planu je da se plasira najmanje 150 mil EUR u narednoj godini.

Realizacija navedenih ciljeva i zadataka će se ostvariti kroz pojedinačne Programe podrške za 2023. godinu, koji će se definisati u skladu sa ovim Planom.

II. MAKROEKONOMSKO OKRUŽENJE

Stopa realnog rasta bruto domaćeg proizvoda u 2021. godini iznosila je 13,0%. U prvom i drugom kvartalu 2022. godine, prema preliminarnim podacima, ostvaren je rast od 7,2% i 12,7% respektivno, u odnosu na isti period prethodne godine.

Godišnja inflacija u oktobru 2022. godine, mjerena potrošačkim cijenama iznosila je 16,8%. Potrošačke cijene u periodu januar - oktobar 2022. godine, u poređenju sa istim periodom prethodne godine, u prosjeku su više za 12,2%.

Broj boravaka turista prema preliminarnim podacima, u kolektivnom smještaju, u prvih deset mjeseci 2022. godine iznosio je 987.524, što je 56,3% više u odnosu na isti period prethodne godine. Ukupno je ostvareno 3,8 miliona noćenja, što je za 43,7% više nego u istom periodu 2021. godine.

Ukupna spoljnotrgovinska robna razmjena Crne Gore 9 mjeseci 2022. godine, prema preliminarnim podacima iznosila je 3.158 mil EUR, što ukazuje na rast od 48% u odnosu na isti period prethodne godine. Izvoz robe imao je vrijednost od 520,3 mil EUR, a uvoz 2.638,0 mil EUR. U odnosu na isti period prethodne godine izvoz je bio veći za 72,2%, a uvoz veći za 44,2%. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 19,7% i veća je u odnosu na isti period prethodne godine kada je iznosila 16,5%.

Bilansna suma banaka na kraju oktobra 2022. godine iznosila je 6.146 mil EUR i kao takva bilježi rast od 18% u odnosu na oktobar 2021. godine. U strukturi aktive banaka, u oktobru 2022. godine dominantno učešće od 59% ostvarili su ukupni krediti, koji su iznosili 3.633 mil EUR i bilježe rast od 5,6%, u odnosu na oktobar 2021. godine. U strukturi pasive, dominantno učešće od 81% ostvarili su depoziti. Depoziti u bankama u oktobru 2022. godine iznosili su 5.003 mil EUR, čime je ostvaren rast od 23% na godišnjem nivou.

Prosječna ponderisana efektivna aktivna kamatna stopa na ukupno odobrene kredite u oktobru 2022. godine iznosila je 5,68%, što predstavlja pad od 0,03 p.p. u odnosu na oktobar 2021. godine. Prosječna ponderisana efektivna pasivna kamatna stopa iznosila je 0,25% u oktobru 2022. godine i bila je za 0,08 p.p. niža u odnosu na isti period 2021. godine.

Crnogorska ekonomija će, prema novim prognozama Međunarodnog monetarnog fonda (MMF), ove godine porasti 7,2%. Domaća će ekonomija, prema tim prognozama, značajno usporiti u 2023. godini na 2,5%.

Prema najnovijim prognozama Evropske komisije (EK), crnogorska ekonomija će ove godine ojačati 7%, dok se za narednu predviđa rast od 2,9%.

Svjetska banka za Crnu Goru ove godine predviđa ekonomski rast od 6,9%, dok za narednu godinu očekivani rast je 3,4%.

III. CILJEVI ZA 2023. GODINU

Ciljevi Fonda, kao državne finansijske razvojne institucije su u potpunosti opredijeljeni pružanju podrške za ostvarivanje strateškog razvojnog cilja kao i sprovođenju ekonomske politike Vlade Crne Gore i podsticanja: ubrzanog privrednog razvoja Crne Gore, dinamiziranja rasta mikro, malih, srednjih i srednje kapitalizovanih privrednih subjekata, ravnomjernijeg regionalnog razvoja, konkurentnosti i likvidnosti privrednih subjekata, proizvodnje i usluga orijentisanih prema smanjenju uvozne zavisnosti, finansiranja infrastrukturnih projekata, projekata zaštite životne sredine, efikasnog sprovođenja i okončanja procesa privatizacije prodajom kapitala stečenog u procesu svojinske i upravljačke transformacije, kao i podsticanja finansiranja drugih projekata od lokalnog, regionalnog i državnog značaja.

Na osnovu strateške vizije razvoja Crne Gore, primjenom S3 metodologije u okviru Strategije pametne specijalizacije, definisane su četiri prioritetne oblasti, i to: energija i održiva životna sredina; održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane; održivi i zdravstveni turizam i ICT, pri čemu je ICT horizontalan sektor, jer daje poslovnu i tehnološku podršku ostalim prioritetnim sektorima.

S tim u vezi, ciljevi Fonda direktno proizilaze iz gore navedenog i odnose se na:

- Poboljšanje konkurentnosti privrede, bazirano na zelenoj ekonomiji i digitalnoj transformaciji, razvoju prioritetnih sektora, ravnomjernom regionalnom razvoju, osiguravanju likvidnosti mikro, malih i srednjih preduzeća i diversifikaciji ekonomskih aktivnosti;
- Podršku posebnim ciljnim grupama (mladi, početnici u biznisu, žene, individualni poljoprivredni proizvođači) u cilju stvaranja uslova za veće zapošljavanje, povećanje radne aktivnosti i mobilnosti radnika, uz podršku garantnih šema;
- Unaprjeđenje infrastrukture neophodne za razvoj i povezivanje ruralnih područja; poboljšanje uslova i kvaliteta života za ostanak stanovništva na selu.

Uvažavajući činjenicu da Fond finansira crnogorsku privredu, dominantno, iz sredstava obezbijeđenim po osnovu pozajmica od strane međunarodnih finansijskih institucija, a u situaciji kada je evidentna složena situacija na međunarodnom finansijskom tržištu, koja se ogleda u kontiniranom rastu kamatnih stopa, nameće se potreba za dodatnom oprežnošću u dijelu kreiranja kamatnih stopa prema krajnjim korisnicima po osnovu ovih sredstava. Osim toga fokus će biti i na dodatnoj saradnji sa relevantnim ministarstvima u dijelu kreiranja namjenskih programa podrške koje uključuju subvencije po osnovu kamatne stope.

Uzimajući u obzir pomenute činjenice i rukovodeći se principima opreznog bankarskog poslovanja, u skladu s regulativom CBCG, finansijski plan za 2023. godinu predviđa da se plasiraju sredstva u iznosu od najmanje 150 mil EUR.

IV. ZADACI

Utvrđeni prioriteti razvoja crnogorske privrede usmjeravaju aktivnost Fonda ka pružanju podrške sljedećim segmentima:

- Rast i razvoj mikro, malih, srednjih i srednje kapitalizovanih preduzeća;
- Podrška preduzetništvu i posebnim ciljnim grupama (mladi, početnici u biznisu, žene, individualni poljoprivredni proizvođači);
- Zelena ekonomija i digitalna tranzicija;
- Podrška infrastrukturnim projektima u cilju unaprjeđenja kvaliteta života i ravnomjernog regionalnog razvoja.

1. Ulaganja u prioritetne sektore crnogorske ekonomije

U skladu sa strategijom pametne specijalizacije, definisane su četiri prioritetne oblasti daljeg rasta i razvoja: energija i održiva životna sredina; održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane; održivi i zdravstveni turizam i IKT, pri čemu je IKT horizontalan sektor jer daje poslovnu i tehnološku podršku ostalim prioritetnim sektorima.

Turizam, kao dominantna razvojna grana Crne Gore, od ključnog je značaja za ostvarenje ekonomske stabilnosti. Kao takav, pospješuje dalji razvoj komplementarnih privrednih grana, a u najvećoj mjeri poljoprivrede i prehrambene industrije, transporta, trgovine, građevinarstva. Komplementarnost sa ostalim sektorima je uporište za širi obuhvat i dalju konkretizaciju razvojnih planova, aktivnosti i mjera koje se odnose na cjelokupnu privredu.

Za postizanje boljih rezultata u sektoru turizma, neophodna je diverzifikacija proizvoda i usluga. Ista se postiže kontinuiranim radom na održivom korišćenju svih prirodnih i stvorenih potencijala koje ima Crna Gora, a to bi rezultiralo produženjem turističke sezone i izbalansiranim regionalnim razvojem, uz poštovanje principa održivog razvoja destinacije.

Poljoprivreda predstavlja jedan od strateških razvojnih sektora u Crnoj Gori. Njeno učešće u BDP-u je u 2021. godini iznosilo 6,8%. Ekonomski značaj ogleda se i u učešću poljoprivrede u zapošljavanju radne snage, budući da je na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima angažovana gotovo četvrtina ukupno zaposlenih u Crnoj Gori. Pored toga, poljoprivreda ima i druge važne uloge: osnova je za cjelokupan lanac vrijednosti hrane (prehrambenu industriju i povezane sektore); doprinosi razvoju turizma; podstiče razvoj brojnih drugih sektora (proizvodnja opreme, mehanizacije, ali i održiv razvoj i ublažavanje depopulacije seoskih područja); doprinosi borbi protiv siromaštva i važan je činilac u očuvanju tradicije i ukupnog kulturnog naslijeđa crnogorskog sela. Glavni cilj poljoprivredne politike Crne Gore je unaprjeđenje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje, poboljšanje uslova života u ruralnim područjima i održivo korišćenje raspoloživih resursa. Osnovne prepreke za jačanje konkurentnosti sektora proizvodnje hrane u Crnoj Gori su: niska produktivnost po jedinici površine, nepovoljna starosna struktura u ruralnim područjima, nerazvijena ruralna infrastruktura,

kao i nepostojanje adekvatnog oblika udruživanja poljoprivrednih proizvođača u većini sektora poljoprivredne proizvodnje.

Komplementarnost razvoja i integracije sektora poljoprivrede i proizvodnje hrane, sa sveobuhvatnim brendiranjem Crne Gore kao turističke destinacije, neophodno je za dostizanje optimalnih nivoa iskorišćenosti i doprinosa crnogorskoj privredi.

U cilju podizanja nivoa konkurentnosti turističkog proizvoda, u skladu sa Programom ekonomskih reformi 2022-2024 kreirana je mjera Održivi zeleni turizam koja sadrži dvije pod-mjere: (i) Razvoj "zelenih" vrsta smještajnih kapaciteta i (ii) Održiva turistička valorizacija prirodnih resursa / postojećih i budućih zaštićenih područja. Mjera se odnosi na efikasnije i kvalitetnije uspostavljanje održive komponente (zeleni tranzicija) turističkog razvoja (unaprjeđenje ponude/usluga). Odvija se uz poštovanje principa održivosti (veza sa Nacionalnom strategijom održivog razvoja do 2030. godine, UN Agendom za održivi razvoj do 2030. godine - Ciljevi održivog razvoja UN, EU Green Deal), stvara uslove za ravnomjernu turističku ponudu sa regionalnog aspekta, omogućava povećanje broja novootvorenih radnih mjesta i smanjenje migracija iz Sjevernog ka Primorskom regionu uz podizanje nivoa životnog standarda stanovništva.

Navedeno ukazuje na perspektive daljeg rasta i razvoja crnogorske privrede, a samim tim i na fokus finansijske podrške Fonda.

Fond, kao nacionalna razvojna institucija, će biti posvećen pružanju finansijske podrške kako bi se u što kraćem roku ostvarili očekivani efekti navedene mjere, a u cilju razvoja zelenog turizma, uz poboljšanje efikasnosti korišćenja resursa (cirkularna ekonomija) i intenziviranje primjene novih tehnologija/digitalizacije.

Navedenom mjerom se takođe daje podrška produženju trajanja turističke sezone čime će se podsticati veća iskorišćenost smještajnih kapaciteta, uz stvaranje preduslova za kontinuirano otvaranje novih radnih mjesta.

Sve gore navedeno je, takođe, i u službi smanjenja uvozne zavisnosti, tj. poboljšanja spoljnotrgovinskog bilansa. Dalje unaprjeđenje, tj. smanjenje uvozne zavisnosti i povećanje izvoza, bazirano je na strateškim i operativnim ciljevima Industrijske politike. Shodno tome, jedna od ključnih aktivnosti Fonda će biti pružanje podrške privredi za uvođenje novih tehnologija i ulaganja u proizvodnju i preradu, povećanje kapaciteta i zadovoljavanje standarda i sertifikata, čime bi se osigurao stabilan kvalitet proizvodnje na dugi rok i obezbijedilo veće učešće na domaćem i stranom tržištu. Podrška investicijama u sektorima industrije, mjerama savremenih tehnologija i njihovoj primjeni, posebno u sektoru prerađivačke industrije, doprinijeće efikasnosti ulaganja i podsticanju proizvodnje ka višim fazama prerade.

Osim navedenog izuzetno je važna podrška koju Fond pruža u dijelu upravljanja likvidnošću.

Uloga Fonda je bila izuzetno značajna u periodu 2020 - 2021. godine u saniranju problema nelikvidnosti. Zahvaljujući uspješnoj turističkoj sezoni, ovaj izazov je značajno umanjen, ali je kontinuirana pažnja i dalje potrebna.

U cilju preveniranja nemogućnosti izmirenja obaveza u kratkom roku, tj. nelikvidnosti preduzeća, te važnosti očuvanja velikog broja firmi i zaposlenih u istima, Fond će nastaviti sa pružanjem podrške MMSP kroz održavanje i/ili poboljšanje likvidnosti preduzeća.

U tom pravcu Fond je kreirao posebne kreditne linije koje omogućavaju rješavanje problema nelikvidnosti i to kroz kratkoročne kredite i druge instrumente.

Naime, kroz kratkoročne kredite - faktoring finansiranje, crnogorskim privrednicima se pruža mogućnost da naplate svoja potraživanja za prodatu robu ili izvršenu uslugu prije dospijeca za naplatu. Ovo je posebno važno za one privrednike kojima je skraćenje roka naplate potraživanja ponekad od presudne važnosti za nastavak poslovanja (mali proizvođači, individualni poljoprivrednici itd).

Pored faktoringa, koji je prepoznat kao jedan od najboljih proizvoda za prevazilaženje problema (ne)likvidnosti, Fond nudi i niz drugih proizvoda u zavisnosti od potrebe preduzeća (finansiranje trajnih obrtnih sredstava, refinansiranje postojećih kreditnih zaduženja, kratkoročni krediti, krediti za pripremu turističke i poljoprivredne sezone i slično).

2. Razvoj preduzetništva kroz podršku posebnim ciljnim grupama

Fond će poseban fokus u narednom periodu imati na inkluzivnom rastu i razvoju koji uključuje promovisanje samozapošljavanja žena u cilju njihovog ekonomskog osnaživanja i eliminisanja identifikovanih prepreka za započinjanje sopstvenog biznisa.

U Crnoj Gori je prepoznat potencijal angažovanja žena i mladih kao preduzetnika, tako da su dostupni različiti modeli finansijske i nefinansijske podrške. Međutim mladi i žene u Crnoj Gori su suočeni sa specifičnim izazovima u startovanju biznisa, a koji se uglavnom odnose na nedostatak: vještina za preduzetnički poziv, adekvatnog obrazovanja, radnog iskustva i finansijskih sredstava za započinjanje biznisa.

Poseban segment koji je u fokusu finansijske podrške Fonda su i individualni poljoprivredni proizvođači, jer poljoprivreda predstavlja značajan izvor prihoda, posebno stanovništva sjevernog regiona. Osim toga sektor poljoprivrede ima važnu ulogu u ekonomiji Crne Gore, sa značajnim učešćem u bruto domaćem proizvodu (7%), uključujući ribarstvo i šumarstvo, tako da je neophodno raznim instrumentima, uključujući i agrarnu politiku unaprijediti kroz modernizaciju i standardizaciju, u cilju povećanja održivosti crnogorske privrede, smanjenja uvozne zavisnosti a i kreiranja izvoznog potencijala.

Osim toga, analiza prepreka za iniciranje preduzetničkih ideja je ukazala na nedostatak kolaterala kao jednu od glavnih barijera za dobijanje finansijske podrške, a samim tim i za realizaciju poslovne ideje. Taj problem je djelimično riješen, posebno u oblasti poljoprivrede, jer je poljoprivrednicima omogućeno korišćenje kolaterala na ruralnom području. Takođe, počev od 2020. godine dostupni su novi instrumenti koji se realizuju kao podrška posebnim ciljnim grupama i to u vidu garantnih šema kroz programe COSME i EaSI.

Mehanizmi podrške koje pruža Fond su od naročitog značaja, s obzirom da komercijalne banke, zbog stepena rizika i neadekvatnog kolaterala potencijalnih klijenata, nijesu spremne da aktivnije podrže ovu kategoriju preduzetnika.

3. Podsticaj održivom razvoju kroz zelenu i digitalnu tranziciju

Crna Gora, koja je naglašeno orjentisana na turizam, a pritom deklarirana kao ekološka država, posebnu pažnju mora posvetiti valorizaciji zelenog rasta i cirkularne ekonomije, integrišući demografske, društvene, prirodne i ekonomske aspekte privrednog razvoja, kako je i navedeno u Nacionalnoj strategiji održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine, kojom su univerzalni UN ciljevi održivog razvoja prenešeni u nacionalni kontekst. Industrijska politika Crne Gore 2019-2023. godine uvažava principe bazirane na razvoju zelene ekonomije, resursne efikasnosti i održive proizvodnje i potrošnje, upravljanju industrijskim otpadom, uvođenju ekoloških standarda i definisanju mjera i aktivnosti za njihovu implementaciju.

Prethodno utvrđeni cilj smanjenja gasova sa efektom staklene bašte - da se do 2030. godine ostvari smanjenje od 30% u odnosu na referentnu 1990. godinu, a na koji se Crna Gora obavezala, ostvaren je 2018. godine. U posljednjoj reviziji Nacionalno utvrđenog doprinosa (NDC), Crna Gora postavlja novi cilj smanjenja gasova sa efektom staklene bašte od 35% do 2030. godine.

U saradnji sa međunarodnim finansijskim partnerima, Fond će tokom 2023. godine aktivno raditi na implementaciji programa podrške klimatski održivim projektima, koji se baziraju na: proizvodnji obnovljive energije, energetske efikasnosti u relevantnim sektorima (poljoprivreda, turizam, proizvodnja i prerada), saobraćaj, efikasnost prilikom korišćenja resursa (voda, šume), upravljanje otpadom i sl.

Shodno navedenom u narednom periodu jako je važno identifikovati projekte i pružiti podršku integraciji rješenja koja podržavaju zelenu tranziciju i digitalnu transformaciju. To naročito dobija na značaju nakon povećanja ambicija na klimatskom polju predstavljenih Evropskim zelenim planom, koje se odnose na povećano učešće čiste energije, energetske efikasnosti, pametne mobilnosti i forsiranje investicija u ekološki održivu poljoprivredu i očuvanje biodiverziteta.

4. Podrška infrastrukturnim projektima u cilju unaprjeđenja kvaliteta života i uravnoteženog regionalnog razvoja

Za dalji razvoj crnogorske privrede je neophodno je na adekvatan način podržati balansiran regionalan razvoj u Crnoj Gori. Postoje značajne razlike između ekonomski i socijalno, aktivnog, centralnog i primorskog područja, u odnosu na sjeverni region, posebno uvažavajući činjenicu da sjeverni region ima neiskorišćeni ekonomski potencijal, posebno u sektoru turizma i poljoprivredne prerade.

Strategija regionalnog razvoja identifikovala je zahtjeve za regionalnim ulaganjem u infrastrukturu, kako bi se smanjio ekonomski jaz između sjevernog regiona i ostatka zemlje. Stoga je podrška ravnomjernom regionalnom razvoju kroz razvoj infrastrukture izuzetno značajan mehanizam koji će Fond u saradnji sa nadležnim ministarstvima i opštinama unaprijediti tokom 2023. godine.

Specifičnih oblasti djelovanja se odnose na: poboljšanje uslova života stanovnika u urbanim i ruralnim područjima širom zemlje; kroz poboljšanu i modernizovanu javnu infrastrukturu; ublažavanje negativnih trendova unutrašnjih migracija i podsticaj regionalnom razvoju; jačanje socijalne i poslovne kohezije između

urbanih i ruralnih područja; podsticaj razvoja poljoprivrede i turizma kao glavnih sektora ekonomije u ruralnim područjima, kulturnim i historijskim mjestima; zaštitu životne sredine i stvaranje životnog okruženja pogodnog za održivi razvoj.

U okviru ovog segmenta djelovanja, podrška bi se pružala razvoju komunalne infrastrukture, poboljšanju uslova za život i biznis, poboljšanju kvaliteta životne sredine, podsticanju "zelene" ekonomije i uticaj na energetske efikasnost, razvoju preduzetništva i približavanju javnih usluga ljudima iz ruralnih područja.

Osim navedenog fokus je kreiranje optimalnog ambijenta za privlačenje domaćih i stranih investicija što se u određenoj mjeri smatra i preduslovom daljih investiranja, u cilju sveukupnog razvoja i kreiranja novih radnih mjesta.

V. INSTRUMENTI FINANSIJSKE PODRŠKE

Dinamično okruženje uslovljeno neizvjesnošću trajanja pandemije koronavirusa nameće potrebu da se konstantno analiziraju potrebe tržišta i u skladu sa tim poboljšavaju postojeći, ali i kreiraju novi instrumenti podrške.

Portfolio koji je na raspolaganju se odnosi na kratkoročne, srednjoročne i dugoročne kredite.

Kratkoročnim kreditima se finansiraju tekuća aktivnost i likvidnost preduzeća kroz otkup potraživanja (faktoring finansiranje). Njihova je ročnost do godinu dana i pretežno se koriste za pripremu turističke ili poljoprivredne sezone, kao i za sve one potrebe kojima se održava likvidnost preduzeća.

Srednjoročni krediti su namijenjeni finansiranju potreba privrede koje zahtijevaju ročnost od jedne do pet godina.

Dugoročni krediti su krediti čija je ročnost preko pet godina, i kojima se često finansiraju veće investicije i razvojni projekti. Ovi krediti mogu biti namijenjeni za ulaganja u investicione projekte i projekte od strateškog značaja za privredu.

Fond će nastaviti da koristi COSME i EaSI garantne šeme.

Osim navedenih instrumenata podrške rastu i razvoju crnogorske privrede, realizovaće se i ostali instrumenti u skladu sa prioritetima (grantovi, subvencije i sl.).

Uslovi po kojima će se realizovati instrumenti u 2023. godini će biti preciznije definisani u okviru pojedinačnih kreditnih linija za 2023. godinu.

Uvažavajući činjenicu da Fond finansira crnogorsku privredu, dominantno, iz sredstava obezbijedenim po osnovu pozajmica od strane međunarodnih finansijskih institucija, a u situaciji kada je evidentna složena situacija na međunarodnom finansijskom tržištu, koja se ogleda u kontinuiranom rastu kamatnih stopa, nameće se potreba za dodatnom oprežnošću u dijelu kreiranja kamatnih stopa prema krajnjim korisnicima po osnovu ovih sredstava. Osim toga fokus će biti i na dodatnoj saradnji sa relevantnim ministarstvima u dijelu kreiranja namjenskih programa podrške koje uključuju subvencije po osnovu kamatne stope.

GODIŠNJI PLAN RADA ZA POSLOVNU 2023. GODINU

Kamatna stopa je i instrument promovisanja prioritetnih djelatnosti i nivoa investicione aktivnosti. U skladu sa tim, stimulacije tj. umanjenja kamatnih stopa će se odobravati u skladu sa prioritetima i mogućnostima.

Fond će i u narednom periodu obezbijediti posebne uslove za one subjekte koji projekte realizuju u opštinama sjevernog regiona i u opštinama koje su ispod prosjeka razvijenosti na nivou Crne Gore. Pored posebno definisanih uslova za opštine koje su ispod prosjeka razvijenosti i opštine sjevernog regiona, Fond će definisati i stimulacije za ove opštine, ali i za one subjekte koji realizacijom projekta planiraju da zaposle više novih lica bez obzira na regionalnu pripadnost projekta. Stimulacija će se ogledati u smanjenju kamatne stope.

Kreditna podrška sektoru MMSP, preduzetnicima i srednje kapitalizovanim preduzećima posredstvom i uz učešće poslovnih banaka realizuje se na osnovu potpisanog Protokola o poslovnoj saradnji sa svim bankama u Crnoj Gori, koje su iskazale svoj interes i spremnost da učestvuju u ovim aktivnostima.

Kreditni uslovi po kojima će se realizovati instrumenti Fonda za 2023. godinu, ka krajnjem korisniku, su sljedeći:

- Iznos kredita do 5 mil EUR;
- Rok otplate kredita do 15 godina (uključujući mogućnost korišćenja grejs perioda);
- Grejs period do 5 godina;
- Proporcionalan sistem obračuna kamata prilagođen potrebama privrede i održivosti Fonda.

Izuzetno, maksimalni iznos kredita/factoringa biće na nivou do 10 mil EUR, uz uvažavanje limita izloženosti definisanih aktima Fonda.

Za sve projekte koji su od posebnog značaja i/ili zahtijevaju bilo kakva odstupanja od gore navedenih kriterijuma i limita izloženosti, tražiće se posebno odobrenje od strane Osnivača.

Poštujući principe dosadašnjeg poslovanja, a u skladu sa ugovornim obavezama prema međunarodnim partnerima, sljedeće djelatnosti neće biti predmet podrške ni u 2023. godini:

- Proizvodnja i prodaja vojne opreme ili usluga;
- Izgradnja stambenih i poslovnih prostora radi prodaje, kao i izgradnja benzinskih pumpi;
- Učešće u projektima kojima se krše međunarodno priznata prava radnika, uključujući bezbjednost na radu, pravila i procedure u Crnoj Gori;
- Bilo koja aktivnost koja se smatra nezakonitom ili štetnom po okolinu i opasnom za ljudsko zdravlje;
- Bankarstvo i osiguranje;
- Trgovina valutama i hartijama od vrijednosti;
- Djelatnosti izdavanja novina i drugih povremenih izdanja, djelatnosti proizvodnje i emitovanja radijskog i televizijskog programa, djelatnosti novinskih agencija;
- Kupovina udjela u drugim društvima, akcija i ostalih vrijednosnih papira;
- Trgovina valutama i hartijama od vrijednosti;
- Nemoralne i nelegalne aktivnosti.

VI. UPRAVLJANJE RIZICIMA

Konstantan rast portfolija plasmana Fonda tokom poslednjih godina, povećava značaj regularnih procjena rizika i adekvatnog monitoringa portfolija.

S obzirom na zakonom definisanu djelatnost, Fond se u svom poslovanju susrijeće sa različitim vrstama rizika koji mogu imati negativan uticaj na finansijski rezultat i kapital. S tim u vezi, adekvatan sistem upravljanja rizicima predstavlja ključ dugoročnog uspjeha i održivosti institucije, a sve u cilju minimiziranja rizika u poslovanju i naravno uz ispunjenje definisane misije.

Prepoznajući ove intencije, Fond je u svoje poslovanje uveo kulturu upravljanja rizicima, kao način za efikasan rast i razvoj svih aspekata poslovanja u budućnosti.

Fond u svom poslovanju koristi koncept upravljanja rizicima u skladu sa regulativom koju je propisala Centralna banka Crne Gore, ali i u skladu sa najboljom bankarskom praksom.

Fond je u prethodnom periodu usvojio niz akata koji su sastavni dio strategije upravljanja rizicima nastojeći da se postigne dugoročna održivost kroz optimizaciju odnosa rizika i pozicije kapitala, ali i da se obezbjedi likvidno poslovanje institucije i ostvarivanje godišnjih planova finansiranja.

Iako je u svom poslovanju izložen većem broju rizika, Fond je prepoznao potrebu aktivnog upravljanja posebno sljedećim vrstama rizika: kreditni rizik, rizik likvidnosti, rizik kamatne stope i operativni rizik. Upravljanje ovim rizicima je od presudnog značaja, jer se neadekvatnom procjenom i kontrolom rizika i po samo jednom pojedinačnom plasmanu ili transakciji može ugroziti finansijski sistem Fonda.

Upravljanje kreditnim rizikom predstavlja ključnu komponentu sveobuhvatnog sistema upravljanja rizicima i od presudnog je značaja za dugoročan uspjeh. Kreditni rizik je osnovni rizik sa kojim se Fond u svom poslovanju suočava i u 2023. godini će nastaviti da mu se posvećuje posebna pažnja. Ovo se ostvaruje na način što se kreditnim rizikom upravlja na individualnom nivou i na portfolio nivou:

- ✓ Na individualnom nivou, sveobuhvatna i temeljna procjena rizičnog profila svakog dužnika podrazumijeva prikupljanje dovoljno relevantnih informacija o zajmotražiocu i razmatranje glavnih faktora i to: namjena plasmana i izvori otplate, sposobnost servisiranja kredita u predviđenom roku otplate, dinamika i izvori otplate kredita, finansijsko stanje korisnika kredita u posljednje tri godine uključujući i dostupne podatke za tekuću godinu, osjetljivost na promjene ekonomskih i tržišnih uslova, kreditna istorija zajmotražioca, trenutna kreditna sposobnost, kao i procjena kreditne sposobnosti u budućnosti na osnovu projekcije budućih gotovinskih tokova u različitim scenarijima, stanje u sektoru privrede u okviru koje zajmotražilac posluje, njegov položaj u sektoru i adekvatnost i kvalitet sredstava obezbjeđenja, posebno sa aspekta održivosti kolaterala.
- ✓ Na portfolio nivou sistem za upravljanje kreditnim rizikom podrazumijeva praćenje strukture i kvaliteta cjelokupnog portfolija.

Koncentracija kreditnog rizika može se manifestovati na više načina i javlja se kad god postoji više kredita sa sličnim karakteristikama. Koncentracija kreditnog rizika podrazumijeva da portfolio sadrži veće izloženosti

prema: jednom dužniku, grupi povezanih lica, određenom sektoru privrede, geografskom regionu, stranoj zemlji ili grupi zemalja čije su ekonomije povezane, vrsti proizvoda (vrsti plasmana), vrsti kolaterala. Visok nivo koncentracije izloženosti prema nekoj od gore navedenih kategorija, može imati negativne efekte na prihode i kapital Fonda u slučaju problema unutar tako definisanih skupova. Fond aktivno upravlja koncentracijom rizika, kako koncentracijom kreditne izloženosti tako i sektorskom koncentracijom, definišući limite kontrole istih i svodeći rast koncentracije na projekte od lokalnog, regionalnog i državnog značaja.

Rizik likvidnosti predstavlja vjerovatnoću da Fond neće moći obezbijediti dovoljno novčanih sredstava za izmirenje obaveza u trenutku njihove dospelosti ili vjerovatnoću da će za izmirivanje dospjelih obaveza morati pribavljati novčana sredstva uz značajne troškove. Adekvatnim planiranjem novčanih priliva i odliva i sveobuhvatnim upravljanjem rizicima obezbjeđuje se likvidnost finansijskog sistema Fonda. Uvažavajući složenu situaciju na međunarodnom finansijskom tržištu i činjenicu da Fond obezbjeđuje sredstva za finansiranje crnogorske privrede primarno po osnovu pozajmica od strane međunarodnih finansijskih institucija upravljanje likvidnošću tj pravovremeno anagažovanje ovih fondova dobija dodatni značaj. S tim u vezi Fond je, sa svim finansijerima, inicirao kreiranje novog modela saradnje u dijelu odobravanja avansnih uplata sredstava i retroaktivnog uključivanja projekata u odgovarajuće tranše.

Rizik kamatne stope predstavlja negativan uticaj promjene kamatnih stopa na finansijski položaj Fonda. Fond u svom poslovanju koristi fiksne kamatne stope, prilikom odobravanja sredstava krajnjim korisnicima, a i prilikom zaduživanja pri čemu je dodatna pažnja potrebna kako bi se neutralisali efekti vremenskog jaza koji utiče na finalnu odluku o krajnjim kamatnim stopama. Situacija na globalnom finansijskom tržištu u posljednjih 12 mjeseci se dramatično promijenila i kamatne stope su značajno porasle. 6-mjesečni EURIBOR u prethodnih 12 mjeseci porastao za skoro 3 procentna poena (od -0,533% do 2,338%). Navedeno direktno utiče na troškove finansiranja IRF-a i potrebu za kontinuiranom optimizacijom kamatnih stopa ka krajnjim korisnicima IRF-a. U skladu sa strateškim opredjeljenjem Fonda, održavaće se umjereni nivo izloženosti ovoj vrsti rizika.

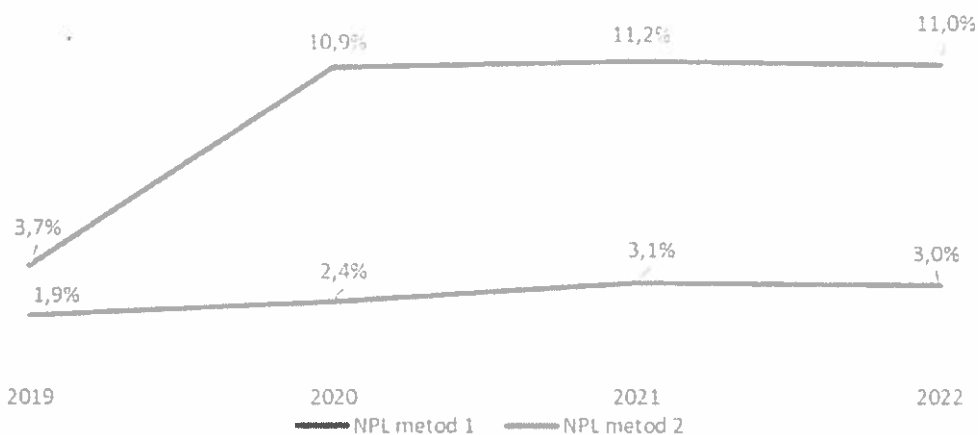
Operativni rizik predstavlja rizik od gubitaka koji nastaju zbog neadekvatnih procedura i neuspjelih internih procesa, ljudskog faktora, sistemskih ili eksternih događaja. Kako je Fond u prethodnom periodu usvojio Pravilnik koji definiše upravljanje operativnim rizikom i njegovo svođenje na najmanju moguću mjeru, to će se njegova primjena nastaviti i u 2023. godini.

Imajući u vidu da je kreditni rizik dominantan rizik u poslovanju Fonda, poseban izazov u njegovom upravljanju uslijedio je pojavom pandemije koronavirusa, koja je uzrokovala pad ekonomske aktivnosti i smanjenje mogućnosti privrednika da uredno servisiraju svoje obaveze prema povjeriocima. Značajan broj privrednika, posebno iz sektora turizma i ugostiteljstva, kao i ostalih vezanih sektora koji su značajno bili pogođeni pandemijom, suočio se sa problemima u poslovanju i pristupio restruktuiranju svojih kreditnih zaduženja, a u skladu sa mjerama CBCG i zaključcima Vlade Crne Gore. S druge strane, Fond je pružio snažnu kreditnu podršku subjektima u cilju očuvanja njihove privredne aktivnosti, preuzimajući određeni kreditni rizik kao posljedicu neizvjesnih uslova poslovanja. Posljedice zdravstvene i ekonomske krize usloville su usporeni oporavak privrede tokom 2021. godine.

GODIŠNJI PLAN RADA ZA POSLOVNU 2023. GODINU

Nestabilnost tržišta, uzrokovani post covid krizom kao i ratom u Ukrajini, rezultirali su rastom cijena sirovina, energenata, te inflatornim kretanjima, donoseći nove izazove za privrednike i samim tim potencijalni rast kreditnog rizika Fonda, kako u 2022. godini tako i u narednom periodu.

Nakon značajnog rasta udjela nekvalitetnih kredita u ukupnom portfoliju (NPL) u 2020. godini, kao posljedica usporavanja privredne aktivnosti usljed pandemije koronavirusa, u periodu 2021-2022. godine učešće nekvalitetnih plasmana bio je na približno istom nivou, uz blagi pad na 30/09/2022. godine, dok je iznos plasmana koji kasne preko 90 dana imao rastući trend u 2021. godini, takođe sa primjetnim blagim padom na 30/09/2022. godine, što se može vidjeti u narednom dijagramu na kojem su predstavljene 2 metode kalkulacije NPL (NPL metod 1 bazira na klasifikaciji Centralne banke Crne Gore, a NPL metod 2 se bazira na broju dana kašnjenja). Nivo nekvalitetnih plasmana u apsolutnom iznosu u periodu od 2021. godine do 30/09/2022. je u konstantnom padu, ali zbog redovne i prijevremene otplate i dijela kvalitetnog portfolija nivo NPL ne prikazuje značajnije smanjenje:

Izražena razlika koja postoji između 2 prikazane metode rezultat je restrukturiranja značajnog dijela portfolija Fonda, gdje je uvođenjem grejs perioda ili kroz druge vidove restrukturiranja odloženo izmirivanje cjelokupnih anuiteta, dok su klasifikacije kredita pogoršane usljed povećanog kreditnog rizika.

S obzirom da je i 2022. godina bila godina ekonomskog oporavka crnogorske privrede, uz dominantnu tražnju za finansiranjem likvidnosti i pojavu novih izazova na tržištu, a u cilju stimulisanje investicione aktivnosti u narednom periodu Fond će primjenjivati sljedeće limite u kreditiranju:

- Izloženost Fonda prema jednom licu ili grupi povezanih lica ne može iznositi više od 10% sopstvenog kapitala Fonda, pri čemu za određene klijente, po diskrecionoj ocjeni Fonda, maksimalna izloženost može iznositi najviše 20% sopstvenog kapitala Fonda, posebno cijeneći kreditni bonitet klijenta, kapitalizovanost, kolateralizaciju plasmana i druge relevantne faktore;
- Izloženost Fonda prema jednom licu ili grupi povezanih lica po osnovu kredita za realizaciju projekta od lokalnog, regionalnog ili državnog značaja, može prelaziti prethodno definisan limit od 20%

kapitala Fonda, ali najviše do 50% sopstvenog kapitala Fonda i može se odobriti samo uz saglasnost Vlade Crne Gore;

- Ukupan iznos 20 najvećih izloženosti Fonda, isključujući izloženosti kredita za finasiranje projekata od lokalnog, regionalnog i državnog značaja, može iznositi najviše 250% kapitala Fonda;
- Ukupan iznos velikih izloženosti ne može biti veći od 500% sopstvenog kapitala Fonda;
- Izloženost Fonda prema poslovnoj banci (kreditni plasirani preko poslovnih banaka, bez depozita) ne može iznositi više od 25% sopstvenog kapitala Fonda.

Fond će i u 2023. godini aktivno upravljati rizicima, posebno kreditnim rizikom, vodeći računa o ispunjavanju svoje zakonom definisane uloge, kroz pružanje snažne finansijske podrške crnogorskoj privredi.

VII. MONITORING I NAMJENSKA KONTROLA FINANSIJSKIH PLASMANA

Tokom 2023. godine, kao i u prethodnom periodu, nastaviće se sa kontrolom namjenskog korišćenja finansijskih plasmana u skladu sa procedurama i internim aktima Fonda.

Odobrena kreditna sredstva se moraju utrošiti namjenski. Namjena sredstava u pogledu strukture (osnovna/obrotna) definisana je uslovima finansijske podrške Fonda.

Korisnici finansijskih sredstava obavezni su da, u skladu sa Ugovorom koji zaključuju sa Fondom, omoguće predstavnicima Fonda nesmetanu kontrolu i obezbijede zahtijevanu dokumentaciju za vršenje kontrole.

Sadržaj i postupak kontrole namjenske upotrebe finansijskih sredstava zavisi od toga da li se finansijska sredstva odobravaju direktno ili posredstvom i uz garancije poslovnih banaka, kao i od samog načina realizacije sredstava kredita.

Kontrola namjenskog korišćenja sredstava se vrši nakon realizacije odobrenih sredstava u rokovima koji su predviđeni internim aktima Fonda.

Rastući intenzitet kreditne aktivnosti, a time i rast kreditnog portfolija sa pomjeranjem strukture portfolija u korist direktnih kreditnih plasmana u odnosu na plasmane realizovane posredstvom poslovnih banaka, uslovljava intenziviranje svih aktivnosti praćenja, mjerenja i kontrole kreditnog rizika kako bi se osigurala konstantna finansijska stabilnost Fonda.

Monitoring u vezi sa bilo kojim klijentom podrazumijeva set aktivnosti, od momenta odobrenja kredita do konačne otplate ili do konačnog ispunjenja bilo koje druge obaveze prema Fondu, što omogućava kontinuirano praćenje i kontrolu odobrenih finansijskih plasmana.

Cilj je da se sagledaju performanse kako cjelokupnog portfolija, tako i svakog pojedinačnog kredita. Suština praćenja ukupnog portfolija je ostvarivanje kreditne politike i politike likvidnosti Fonda, profitabilnosti i adekvatnosti kapitala.

Praćenje pojedinačnih plasmana je značajno sa aspekta blagovremenog konstatovanja problema u servisiranju dugova od strane korisnika i preduzimanja korektivnih akcija u cilju relativizacije kreditnih rizika.

U skladu sa Odlukom o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u poslovanju IRF CG, uspostavljen je sistem praćenja strukture i kvaliteta različitih djelova kreditnog portfolija u skladu sa prirodom, veličinom i kompleksnošću ukupnog portfolija Fonda.

Izrađen je interni akt "Opšta pravila i procedura za praćenje portfolija Fonda" koji definiše aktivnosti koje Fond preuzima u cilju praćenja kako ukupne strukture i kvaliteta kreditnog portfolija, tako i praćenja pojedinačnih finansijskih plasmana. Navedena procedura propisuje prikupljanje i praćenje svih relevantnih informacija koje bi mogle upućivati na povećanje rizičnosti plasmana i kolaterala, kao i izvještavanje svih lica uključenih u proces upravljanja kreditnim rizikom o tim informacijama, kako bi se vršila ponovna procjena rizičnosti plasmana.

U procesu monitoringa od velike je važnosti da se na osnovu utvrđenih pokazatelja periodično vrše korektivne aktivnosti i da se upravlja na odgovarajući način nekvalitetnim plasmanima, da se smanjuje izloženost prema određenom klijentu ili grupi klijenata koji su pokazali pad kreditne sposobnosti, odnosno koji su imali pad rejtinga u određenom vremenskom periodu i slične aktivnosti koje će uticati na smanjenje nivoa nekvalitetnih plasmana.

U skladu sa Odlukom o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u poslovanju IRF CG, Fond je ustanovio pravila za upravljanje nekvalitetnim plasmanima u cilju sistematičnog i kontinuiranog pristupa istom, kao i u cilju intenzivnog smanjenja postojećeg i budućeg nivoa nekvalitetnih plasmana.

Izrađen je interni akt „Pravila za upravljanje nekvalitetnim plasmanima“ čiji je osnovni cilj da se obezbijedi efikasnije praćenje/upravljanje nekvalitetnim plasmanima, čime bi se uticalo na poboljšanje kvaliteta portfolija i u krajnjem na poboljšanje finansijske pozicije Fonda.

VIII. MEĐUNARODNA I DOMAĆA SARADNJA

Uloga Fonda je podrška rastu i razvoju crnogorske privrede, u saradnji sa domaćim i međunarodnim finansijskim institucijama i uz podršku Vlade Crne Gore, kroz obezbjeđenje finansijske i druge podrške biznisu, usmjerene ka održivim, orijentisanim biznisima u svim sektorima, a pogotovo onim gdje Vlada Crne Gore prepoznaje najveći potencijal.

Finansiranje rasta i razvoja predstavlja integrisani pristup obezbjeđivanju sredstava baziran na mobilisanju sopstvenih izvora, međunarodnih izvora, kao i maksimiziranju iskorišćenosti inovativnih izvora i mehanizama finansiranja.

Fond posluje pod tržišnim principima tj. sredstva obezbjeđuje na međunarodnom finansijskom tržištu, pa je aktivnost međunarodne saradnje od posebnog značaja i predstavlja uslov za pružanje povoljnih i dostupnih sredstava crnogorskim privrednicima, ali i za uvođenje inovativnih rješenja za razvoj poslovne zajednice.

Tekuća kriza je apostrofirala boljke crnogorske privrede, i kao stratešku neophodnost u prvi plan postavila restrukturiranje ekonomije u srednjem roku ka sektorima prerađivačke industrije, šumarstva, saobraćaja, skladištenja i transporta, energetike, ali i ka brzorastućem sektoru informisanja i komunikacija, koji su pokazali značajnu otpornost na eksterne šokove.

Ako uzmemo u obzir da je Crna Gora gotovo u potpunosti otvorena i uvozno-zavisna ekonomija¹, još više je naglašen značaj promjene ekonomske sektorske strukture naše zemlje, kako bi postigli veći nivo otpornosti ekonomije na eksterne šokove i ostali na putu dinamičnog razvoja sa trendom konvergencije ka razvijenim svjetskim ekonomijama.

IRF je kao državna razvojna institucija neophodan katalizator povoljnih uslova finansiranja ka navedenim sektorima, te kako bi se povećala njihova atraktivnost, što u krajnjem privlači domaće i strane direktne investicije, kao okosnice strategije razvoja naše ekonomije.

Dodatno, izuzetno je važna uloga i obaveza Fonda, koja proističe iz potpisanih ugovora s međunarodnim kreditorima i podrayumijeva snažan fokus na „ozelenjavanje“ crnogorske ekonomije, kako bi se dostigli nacionalno definisani ciljevi Crne Gore u smislu Pariškog sporazuma, koji su obaveza svake zemlje kandidata za prijem u članstvo u EU. Fond je tokom proteklih godina značajno povećao aktivnosti u ovoj oblasti, dok se značajno intenziviranje očekuje tokom 2023. godine uspostavljanjem savremenog metodološkog okvira baziranog na inovativnim međunarodnim praksama i rješenjima.

Uloga IRF-a je posebno dobila na značaju 2020. godine nastupom tekuće ekonomske krize, indukovane virusom COVID-19 i njenim reperkusijama te nastavkom recesije nakon izbijanja rata u Ukrajini februara 2022. godine.

Sa prekidima lanaca vrijednosti, oskudicom osnovnih resursa, snažnim inflatornim pritiscima i drugim negativnim šokovima, značaj Fonda kao prezervatora ekonomske supstance u Crnoj Gori je došao u prvi plan.

U tom kontekstu je posao međunarodne saradnje dobio još više na značaju kako bi se povratna i bespovratna sredstva iz međunarodne sfere pravovremeno, ciljano i u adekvatnom obimu usmjerila ka crnogorskoj privredi i sačuvala radna mjesta za bolja vremena. Stoga će pored investicionih projekata kojima se otvaraju novi ekonomski kapaciteti od podjednakog značaja biti i projekti nabavke obrtnog kapitala i ostalog potrošnog materijala kako bi privrednici bili u mogućnosti da očuvaju postojeće poslovanje i kapacitete za period oporavka.

U tom smislu fond će koristiti različite finansijske instrumente kako bi očuvao pristup adekvatnim i povoljnim finansijama, pogotovu strateškim sektorima privrede kao što su koncesioni krediti, grantovi, subvencije i slično.

¹ Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 17,4% na kraju 2021. godine i ista je u odnosu na isti period prethodne godine

U narednom periodu biće neophodno pružiti i dodatnu, nematerijalnu podršku razvijanju konkurentnosti crnogorske privrede u smislu obučavanja i pružanja savjetodavnih usluga raznog oblika kako bi kompanije bile u mogućnosti da se rastu i razvijaju, u kombinaciji sa finansijskom podrškom kako bi se ostvario najveći uticaj i najbolji rezultat.

EIB grupa

Evropska investiciona banka (EIB)

EIB je glavni strateški partner IRF-a.

Evropska investiciona banka (EIB) je najveća multilateralna finansijska institucija na svijetu i klimatska banka Evropske unije. Kroz investicione projekte i programe, podstiče uravnotežen razvoj i ekonomsku i socijalnu koheziju u državama članicama EU, kao i van Evropske unije.

Izmjenom kreditne politike u sektoru energetike, odnosno ukidanjem finansijske podrške za projekte vezane za eksploataciju fosilnih energenata, EIB je zvanično krajem 2019. godine predstavio ambiciozan projekat kako bi postao „Klimatska banka Evropske unije“. Kako bi postigla postavljene klimatske ciljeve, EIB grupa je definisala „Mapu puta klimatske banke EIB grupe“ koja podržava „Evropski Zeleni Dil (Plan)“, sa ambicioznim ciljem da Evropska Unija postane ugljenično-neutralna do 2050. godine.

Banka EU je u Crnoj Gori aktivna od 1977. godine dok je prva operacija u Crnoj Gori potpisana 2009. godine. Do sada je plasirala preko 1,1 milijarde eura povoljnih kredita subjektima u Crnoj Gori, uglavnom za podršku malim i srednjim preduzećima kao i razvoju infrastrukture (prevažodno transportne, komunalne, energetske i obrazovne). Ukupno su finansirali 29 projekata dok u Crnoj Gori, i IRF je strateški finansijski partner EIB.

Saradnja sa ovom institucijom je započela potpisivanjem prvog Ugovora o finansiranju između naših dvaju institucija 2013. godine na ukupan iznos od 50 mil EUR.

Ukupno zaključeni kreditni aranžmani sa EIB-om su do sada vrijedni 520 mil EUR kroz jedanaest (11) ugovornih aranžmana.

Kreditna sredstva su plasirana preduzetnicima, mikro, malim, srednjim i srednje kapitalizovanim preduzećima, ali i za infrastrukturne i ekološke projekte, javnim preduzećima i lokalnim samoupravama što dovoljno govori o EIB-u kao najznačajnijem međunarodnom partneru IRF-a koji finansira najveći dio portfelja IRF-a.

Zaključivanjem desetog ugovora sa EIB-om oktobra 2021. godine, saradnja sa EIB-om se proširila i na *projekte klimatske akcije* (projekti koji imaju za cilj ispunjavanje ciljeva zaštite životne sredine kao što su energetska efikasnost, smanjenje emisija gasova koji izazivaju efekat „staklene bašte“, ulaganje u obnovljive izvore energije, generalnu resursnu efikasnost (upravljanje vodama, otpadom itd.) ali i za zaštitu zdravih ekosistema u Crnoj Gori. U dijelu kreditiranja projekata klimatske akcije IRF je pionirska finansijska institucija u Crnoj Gori.

Detaljna analiza efekata EIB finansiranja u Crnoj Gori putem IRF-a iz 2019. godine, pokazala je da modalitet plasiranja koncesionih EIB-ovih sredstava putem IRF-a ostvaruje najveći uticaj u Crnoj Gori kada je u pitanju *poboljšanje pristupa finansijama privredi*. U tom smislu, EIB je odlučio da ovaj modalitet saradnje zadrži što je i potvrđeno zaključivanjem tri nova kreditna aranžmana u periodu nakon analize, na iznos od sto pedeset (150) miliona eura.

Dodatno, u cilju podrške zapošljavanja mladih ljudi u Crnoj Gori, IRF je dio „EYET“ inicijative EIB-a. Ovom inicijativom se dodatno stimulišu privrednici da, ukoliko zaposle izvjesni broj mladih osoba u zavisnosti od veličine preduzeća, ostvare dodatno umanjenje kamatne stope.

EIB tehnička pomoć

IRF je, pored dosadašnje finansijske podrške EIB-a zatražio u januaru 2021. godine i tehničku podršku EIB u dijelu revizije organizacionog i poslovnog modela odnosno definisanja strategije i planova za sistemsko unaprjeđenje, koji bi bili bazirani na sveobuhvatnom pregledu pravnog i institucionalnog okruženja u kome IRF posluje, ali i na najboljim međunarodnim praksama državnih razvojnih banaka u EU.

Na ovu inicijativu EIB je potvrdno odgovorio i sredstva je odobrio kroz Inicijativu za ekonomsku otpornost (ERI inicijativa EIB-a).

Tehnička pomoć je fokusirana na:

- usklađivanje sa zakonskim i regulatornim zahtjevima, posebno u vezi sa pravnom tekovinom EU i procesom pristupanja Crne Gore EU i zahtjeva iz Poglavlja 9 koje se odnosi na finansijske usluge;
- revidiranje organizacionog i poslovnog modela u cilju snaženja kapaciteta IRF-a kako bi bili u mogućnosti da osnažimo finansijske usluge u korist MMSP sektora i preduzetnika u Crnoj Gori, u kontekstu EU integracija i dostizanja ciljeva održivog razvoja.
- Unaprjeđenje sistema za monitoring i evaluaciju finansiranih projekata (M&E framework).

Na ovom projektu, koji je počeo u martu 2022. godine radi tim renomiranih međunarodnih konsultanata EIB/IPC-a i predviđeno trajanje implementacije projekta je 18 mjeseci.

Inicijalni nalaz i preporuke na bazi uporednih najboljih iskustava državnih razvojnih finansijskih institucija u EU, ukazuju na potrebu za usklađivanjem zakonodavnog okvira i načina upravljanja koji se oslanja na Zakon o kreditnim institucijama. Takođe je prepoznata potreba za sertifikaciju IRF-a kao institucije koja će biti akreditovana za korišćenje mogućnosti sredstava dostupnih kroz Investicioni okvir za Zapadni Balkan u domenu zajedničkog finansiranja i korišćenja grantova. Finalne preporuke će biti dostavljene Vladi Crne Gore na razmatranje.

Očekivani rezultati usluga ove tehničke podrške su: izrada prijedloga strategije IRF-a kojom se unaprjeđuje organizacioni i poslovni model baziran na sveobuhvatnom pregledu pravnog i institucionalnog okruženja, kao i na najboljim međunarodnim praksama državnih razvojnih banaka u EU, te unaprjeđenje sistema monitoringa i evaluacije IRF-a.

Evropski investicioni fond

Evropski investicioni fond (EIF) je specijalizovan u domenu pružanja finansijskih usluga mikro, malim i srednjim preduzećima širom Evrope. Član je EIB grupe. Vlasnici EIF-a su Evropska Investiciona Banka, Evropska Unija kao i širok spektar javnih i privatnih banaka i finansijskih institucija.

IRF je uspostavio saradnju koja se odnosi na implementaciju COSME programa, kao i *Programa zapošljavanja i socijalne inovacije (EaSI)*.

COSME program

COSME je program Evropske unije namijenjen razvoju konkurentnosti preduzetnika i preduzeća u Evropskoj uniji i zemljama kandidatima za ulazak u članstvo, koji je počeo 2014. godine i trajao do kraja 2020. godine. Ukupan budžet ovog programa je iznosio 2,3 milijarde eura.

Programski ciljevi bili su:

1. Olakšan pristup finansijama;
2. Podrška internacionalizaciji i pristupu novim tržištima;
3. Stvaranje poslovnog okruženja pogodnog za razvoj preduzetništva;
4. Razvoj preduzetničke kulture.

COSME je bio program kojim se sprovodio u djelo „*Small Business Act*“ (SBA), čime je odražavao političku volju Evropske komisije da prizna centralnu ulogu malih i srednjih preduzeća u ekonomiji EU.

Program se sprovodio kroz dva modula – *Garantni fond* i *Instrument za ulaganje u vlasnički kapital*.

Kroz COSME garantni fond, EIF je nudio garancije (COSME garancija) i kontra-garancije, uključujući i sekjuritizaciju portfelja malih i srednjih preduzeća (MSP), odabranim finansijskim posrednicima da bi im pomogao u pružanju većeg broja zajmova sektoru MSP.

Iako je COSME program okončao, IRF ima pristup COSME garantnom fondu zaključno sa 31.12.2023. godine. COSME garancija omogućava pokriće, garanciju kredita (transakcija krajnjih korisnika) IRF-a ka krajnjem korisniku koja za krajnji cilj ima olakšan pristup finansijama za preduzetnike i preduzeća koje imaju dobru i održivu poslovnu ideju ali takođe imaju i problema sa prikupljanjem dovoljnog kolaterala da bi ostvarili svoj poslovni poduhvat. Cilj COSME garantnog fonda je komplementaran IRF-u kao finansijskoj instituciji koja omogućuje pristup finansijama za ugrožene grupe građana poput svršenih visokoškolaca, preduzetnika, žena u biznisu, malih poljoprivrednih proizvođača, zanatlija itd.

Ugovor sa EIF-om je zaključen marta 2019. godine dok je ugovorom definisani obim garantovanog portfelja 75 mil EUR. IRF je počeo sa realizacijom ove garancije u drugom kvartalu 2020. godine.

Program zapošljavanja i socijalne inovacije (EaSI)

Program zapošljavanja i socijalne inovacije (EaSI) je instrument finansiranja na nivou EU a pokrenut od strane Evropske Komisije namijenjen promociji visokog nivoa kvalitetnog i održivog zapošljavanja, garantujući adekvatnu i pristojnu socijalnu zaštitu, borbu protiv socijalne isključenosti i siromaštva, te poboljšanju uslova rada.

Za period 2021 – 2027, EaSI program postao dio Evropskog socijalnog fonda Plus (ESF+)².

Jedan od tri programska postulata EaSi programa je „*Mikrofinansiranje i socijalno preduzetništvo*“ u okviru kojeg funkcioniše finansijski instrument - EaSi garantni fond , čiji je organ upravljanja Evropski Investicioni Fond (EIF), namijenjen podršci mikrofinansiranju.

Garantni instrument je posebno namijenjen mikrofinansiranju i socijalnom preduzetništvu. Jedan od njegovih ključnih ciljeva je povećanje dostupnosti i pristupa finansijama ugroženim grupama koje žele da pokrenu sopstveni biznis, mikro preduzećima i socijalnim preduzećima, kako u fazi pokretanja tj. osnivanja preduzeća, tako i u fazi razvoja.

Jako je važno istaći da su ciljevi IRF-a kao nacionalne razvojne finansijske institucije usklađeni sa programskim ciljevima samog EaSi programa kao što su jednakost između žena i muškaraca u pristupu finansijama, borba protiv nezaposlenosti, socijalne isključenosti, kreiranje visoko kvalitetnih i održivih radnih mjesta i slično.

Ugovor o garanciji sa EIF-om kojim je omogućen pristup garantnim sredstvima IRF-u je potpisan u januaru 2020. godine i definisan je dozvoljeni obim portfelja pokrivenog EaSi garancijom od 5 miliona eura.

EaSi garantni fond je dostupan IRF-u do kraja 2024. godine.

IRF ima za cilj da, uspostavljanjem i pružanjem novih finansijskih usluga u sadejstvu sa pristupom COSME garantom fondu i EaSi garantnom fondu, omogući lakši pristup povoljnim finansijama za što veći broj privrednika u Crnoj Gori sa posebnim akcentom na preduzetnike sa perspektivnim poslovnim idejama koji imaju poteškoća u obezbjeđenju dovoljnog kolaterala.

Razvojna banka Savjeta Evrope (CEB)

Razvojna banka savjeta Evrope je najstarija evropska multilateralna razvojna finansijska institucija sa isključivo socijalnim opredjeljenjem, odnosno socijalnim mandatom. CEB funkcioniše u okviru Savjeta Evrope i podržava njegove prioritete. Međutim, ona je zaseban pravni subjekt i finansijski je nezavisna.

² <https://ec.europa.eu/european-social-fund-plus/en> ;

CEB predstavlja instrument politike solidarnosti u Evropi, kako bi pomogla državama članicama ostvarenje održivog i uravnoteženog razvoja. U skladu s tim učestvuje u finansiranju socijalnih projekata, odgovara na hitne situacije i na taj način, doprinosi poboljšanju uslova života ugroženih djelova stanovništva.

CEB doprinosi implementaciji socijalno orjentisanih investicionih projekata kroz tri sektorske linije, redom:

- *Inkluzivni rast*: rad na garantovanju pristupa ekonomskim mogućnostima kako bi se svima obezbijedila prosperitetna budućnost;
- *Podrška ugroženim grupama*: pomoć u integraciji najugroženijih građana kako bi se njegovalo raznovrsnije društvo;
- *Održivost životne sredine*: podrška društvu za život koje promoviše održivost životne sredine, ublažava i prilagođava se klimatskim promjenama.

Prvi kreditni aranžman između IRF-a i CEB-a koji je namijenjen podršci preduzetništvu i razvoju MMSP kao okosnice razvoja crnogorske privrede je potpisan marta 2018. godine. U oktobru 2018. godine se započelo sa realizacijom ovog kreditnog aranžmana dok je kreditni aranžman u potpunosti realizovan maja 2021. godine čime je bilo podržano gotovo 1.400 projekata širom Crne Gore te ostvaren izuzetan rezultat.

Drugi ugovor je potpisan u martu 2022. godine, čime se obim ukupne saradnje sa CEB-om povećao na 60 mil EUR i nastavila uspješna saradnja sa ovim izuzetno važnim strateškim partnerom.

Ovaj kreditni aranžman je u potpunosti usklađen sa jednim od sektora djelovanja IRF-a, a to je podrška realizaciji infrastrukturnih projekata, projekata vodosnabdijevanja, tretmana otpadnih voda, projekata zaštite životne sredine, ali i podsticanje projekata od lokalnog, regionalnog i državnog značaja sa posebnim osvrtom na ujednačen regionalni razvoj.

Iako veliki dio opština ispod prosjeka razvijenosti u Crnoj Gori, kao ciljna grupa ovog Projekta, ima sužen manevarski prostor za prijeko potrebne komunalne investicije i uopšteno investicije sa namjenom poboljšanja uslova življenja i privređivanja, IRF je ušao u ovaj projekat ohrabren dinamikom smanjenja zaduženosti nerazvijenih lokalnih samouprava, mahom iz sjevernog regiona, u prethodnom periodu, inovativnom rješenju kolateralizacije kredita putem Egalizacionog fonda, ali i izuzetno povoljnim uslovima finansiranja koje obezbjeđuje CEB kao što su učešće u troškovima investicije od čak 75% kao i najniža kamatna stopa na međunarodnom tržištu, za ove razvojne i socijalno orjentisane namjene. Međutim, ostaje da se vidi koliko će ekonomska kriza izazvana pandemijom COVID-19 kao i kriza izazvana ratom u Ukrajini uticati na dinamiku realizacije ovog aranžmana.

IRF je, u saradnji sa ministarstvom finansija, krajem 2022. godine, inicirao proces pregovora sa CEB-om za nastavak podržavanja MMSP sektora u CG sa posebnim akcentom na ugrožene grupe poput preduzetnika, mikro i malih preduzeća, ali i privrednika u okviru strukovnih udruženja, koji imaju ograničen pristup finansijama ili finansijske institucije nude manje povoljne uslove finansiranja za ovu grupu privrednika, dok je nekima i potpuno onemogućen pristup finansijama.

Investicioni okvir za Zapadni Balkan (WBIF)

Investicioni okvir za Zapadni Balkan (WBIF) je regionalni mehanizam za kombinovano finansiranje koji podržava proširenje EU i društveno-ekonomski razvoj u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji i Srbiji.

WBIF je osnovan 2009. godine kao zajednička inicijativa Evropske komisije, Banke za razvoj Saveta Evrope, Evropske banke za obnovu i razvoj, Evropske investicione banke i nekoliko bilateralnih donatora. Grupa Svjetske banke, njemačka razvojna banka KfW (*Kreditanstalt für Wiederaufbau*) i francuska AFD (*Agence Française de Développement*) su se kasnije pridružile Okviru.

(WBIF) podržava društveno-ekonomski razvoj i pristupanje EU širom Zapadnog Balkana kroz obezbeđivanje finansijske i tehničke pomoći za strateške investicije u sektorima energetike, životne sredine, socijalnog, transportnog i digitalne infrastrukture. Takođe podržava inicijative za razvoj privatnog sektora. U oktobru 2020. godine predstavljen je Ekonomski i investicioni plan za Zapadni Balkan kojim se mobilise do 9 milijardi EUR za finansiranje regione. Podržaće se održiva povezanost, ljudski kapital, konkurentnost i inkluzivni rast, kao i zelena i digitalna tranziciju. Okvir dodjeljuje, na osnovu konkursnih procedura, grantove za aktivnosti pripreme infrastrukturnih projekata, kao i za investicije.

U cilju efikasne realizacije ovog aranžmana, Fond je, u saradnji sa EU delegacijom u Crnoj Gori i Kancelarijom za evropske integracije Vlade Crne Gore, u novembru 2021. godine organizovao Konferenciju "Izvori finansiranja zelene i digitalne tranzicije i unaprjeđenja infrastrukture sjevernog regiona Crne Gore" za 13 opština na sjeveru Crne Gore, kako bi predstavnike opština informisali o načinu rada i mehanizmima prijavljivanja u cilju realizacije strateških projekata u njihovim opštinama.

Tokom 2022. godine Fond je intenzivirao aktivnosti u cilju kreiranja adekvatnog okvira i umrežavanja nadležnih institucija kako bi mogućnosti kombinovanog finansiranja bile optimalno iskorišćene dok se rezultati očekuju u 2023. godini. Osim toga, planira se sertifikovanje IRF-a kao finansijera projekata vrijednosti ispod 5 mil EUR, pod pokroviteljstvom EIB. Ovo bi pomoglo crnogorskim opštinama sa prosjekom razvijenosti ispod državnog prosjeka da koriste grantove u okviru 9 milijardi EUR dostupnih kroz Evropski ekonomski i investicioni plan za Zapadni Balkan.

Francuska Agencija za Razvoj (Grupa Francuska Agencija za Razvoj)

Grupa Francuska Agencija za Razvoj (AFD) je javna ustanova koja sprovodi politiku Francuske u oblasti razvoja i međunarodne solidarnosti. Njene aktivnosti su usmjerene na finansiranje u oblastima klime, biodiverziteta, mira, obrazovanja, urbanizma, zdravlja i upravljanja.

U okviru grupe posluje i državna razvojna banka AFD.

Ugovor o finansiranju u iznosu od 50 mil EUR je potpisan aprila 2021. godine, pri čemu je 30 mil EUR usmjereno na zelene projekte, dok je 20 mil EUR opredijeljeno za podršku ugroženim grupama i nerazvijenim regionima države (socijalna komponenta). Ugovor o kreditu je praćen i Ugovorom o Grantu u vezi sa tehničkom pomoći IRF-u, ukupne vrijednosti 400 hiljada EUR.

Ovaj grant je usmjeren ka uspostavljanju sistema klimatskog finansiranja unutar Fonda (unaprijeđenje politika i procedura, uspostavljanje sistema za ocjenu prijedloga projekata sa aspekata zaštite životne sredine i društvenih pitanja, obuka zaposlenih u prepoznavanju i tumačenju zelenih ciljeva i indikatora itd.).

Krajnji cilj tehničke pomoći AFD-a IRF-u je uspostavljanje politike zaštite životne sredine i socijalne odgovornosti.

U 2022. godini je započela realizacija Ugovora o kreditu povlačenjem prve tranše namijenjene finansiranju socijalne komponente na iznos od 5 mil EUR, dok se početak rada konsultanata u okviru tehničke pomoći kontemplirane Ugovorom o finansiranju očekuje u prvom kvartalu 2023. godine.

IPA fondovi

Iako je IRF nacionalna razvojna finansijska institucija Crne Gore, to nas ne čini neprofitnom organizacijom. U tom smislu IRF je ograničen kada su u pitanju apliciranja za IPA fondove, kroz različite tematske pozive.

Međutim, moguće je, efikasnije korišćenje pred-pristupnih fondovima Evropske Unije kroz nacionalno opredjeljena sredstva, kojima upravlja Vlada Crne Gore, odnosno Ministarstvo finansija i Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma uz angažovanja IRF-a kao partnera u realizaciji projekata.

U narednom periodu postoji mogućnost da IRF osim korisnika sredstava nacionalne IPA-e bude i djelom upravljačke strukture pored CFCU-a, za sredstva namijenjena rastu i razvoju crnogorske privrede kao najvažnija nacionalna institucija za podršku ekonomiji koja ima uspostavljenu organizaciju usmjerenu na operativnu podršku privredi. Ovo se odnosi na IPA III programsku perspektivu u periodu 2021 – 2027.

Regionalne finansijske organizacije

Fond je uspostavio bilateralnu, ali i multilateralnu saradnju sa većinom razvojnih institucija zemalja iz okruženja. Saradnja sa institucijama koje obavljaju iste ili slične poslove podrazumijeva razmjenu informacija i znanja, nabavku sredstava, uporedna iskustva, smanjenje rizika ali i druge vidove saradnje. Fond će iz ovih razloga nastojati da i u narednoj godini intenzivira kontakte i dobre odnose sa raznim međunarodnim institucijama, komercijalnim bankama, ministarstvima i ostalim institucijama javnog sektora u Crnoj Gori, ali i institucijama koje obavljaju istu ili sličnu djelatnost kao i Fonda u regionu i šire.

Banke na crnogorskom tržištu

Kreditna podrška sektoru MSP i preduzetnicima posredstvom i uz učešće poslovnih banaka realizuje se na osnovu potpisanog Protokola o poslovnoj saradnji sa svim bankama u Crnoj Gori koje su iskazale svoj interes i spremnost da učestvuju u ovim aktivnostima, kako bi se obezbijedio veći obim finansiranja crnogorske privrede.

Ministarstva i opštine

Fond posluje u cilju podrške ekonomske politike Vlade Crne Gore tako da je u svom radu velikim dijelom upućen na kontinuirano usaglašavanje i saradnju sa ministarstvima u cilju realizacije strategijskih prioriteta. Dosadašnja uspješna saradnja se bazirala na programima podrške namijenjenim sektoru turizma, poljoprivrede, zapošljavanju ranjivih grupa (mladi, žene i dr.) kroz podsticaje za preduzetništvo i dr. S tim u vezi, u narednom periodu se očekuje nastavak i intenziviranje saradnje.

Dugogodišnja saradnja se realizuje kroz inicijative IPARD i IPARD like za finansiranje privrednika koji se bave poljoprivredom i proizvodnjom hrane, za koje je Fond tokom prethodnih godina nudio posebne kreditne linije, što će se realizovati i tokom 2023. godine.

Podrška preduzetništvu i modernizaciji industrije se ostvaruje i u saradnji sa Ministarstvom ekonomskog razvoja, kroz više namjenskih programa, za koje takođe očekujemo da će biti realizovani i tokom 2023. godine.

Opštine u Crnoj Gori igraju ključnu ulogu u obezbjeđenju lokalnog ekonomskog razvoja određenog regiona. To se posebno ogleda u uspostavljanju povoljnog poslovnog ambijenta na lokalnom nivou, obezbjeđivanjem potrebne lokalne institucionalne infrastrukture, koja pruža poslovne informacije, usluge i obuke za MMSP, kao i različite oblike finansijske podrške. U tom smislu, zajedničko djelovanje lokalnih samouprava i Fonda kao i samo udruživanje lokalnih samouprava, neophodno je za uspostavljanje sveobuhvatne podrške MMSP, uz politiku povećanja konkurentnosti i smanjenja neravnomjernosti u regionalnom razvoju.

Posebno je važno istaći da će se i u 2023. godini pažnja posvetiti finansiranju infrastrukturnih projekata koji su u funkciji razvoja biznisa i/ili stvaranju uslova za nova radna mjesta. Dodatno, ukoliko je ulaganje u putnu infrastrukturu uslov za nesmetan rast i razvoj poljoprivrede i ruralnog dijela države Crne Gore, onda će se i u tom smislu smatrati opravdanim ulaganje u projekte ovog tipa.

IX. ORGANIZACIJA I LJUDSKI RESURSI

Unaprjeđenje i osnaženje crnogorske privrede kao jedan od osnovnih ciljeva Fonda ostvariv je isključivo zahvaljujući timu Fonda sastavljenom od posvećenih, sposobnih i kvalifikovanih pojedinaca. Snagu svog tima vidimo u objedinjenju iskusnih kadrova koji su od samog osnivanja Fonda dio našeg tima, postojećeg kadra koji se konstantno usavršava, kao i mladih generacija koje iz studentskih klupa svoja prva praktična znanja i radno iskustvo stiču u našoj firmi.

Posvećenost usavršavanju i unaprjeđenju znanja i vještina naših zaposlenih, odnosno, razvoj ljudskih resursa nameće se kao jedan od ključnih ciljeva Fonda, te se u tom pogledu oslanjamo kako na stručnost rukovodilaca, tako i zaposlenih zaduženih za razvoj ljudskih resursa i njihovu mogućnost prepoznavanja polja u kojima je nužna dodatna edukacija i inoviranje već postojećeg znanja zaposlenih, pritom ne zanemarujući inicijativu zaposlenih za sticanjem novih znanja, osluškujući i njihova interesovanja.

Ono što čini da smo na tržištu prepoznati kao dobar poslodavac za koga su vezani sigurnost, poštovanje, podrška zajednici, profesionalizam, jeste vrednovanje značaja transparentnosti, otvorene i iskrene komunikacije kao osnovama zdrave radne klime i preduslovima uspješne komunikacije kako među samim zaposlenim, tako i između klijenata i zaposlenih, njegujući pozitivan stav.

Kao institucija koja je predana konstantnom napretku i unaprjeđenju u svim sferama, jako važnim smatramo stvaranje perspektivnog radnog okruženja, u kojem naši zaposleni nailaze na brojne izazove koji ih u profesionalnom smislu obogaćuju i izgrađuju u kadrove poželjne na tržištu rada, spremne da odgovore svim izazovima savremenog društva.

Ostvarivanje postavljenih ciljeva Fonda kroz uvođenje novih, inovativnih rješenja zahtijeva osim zadržavanja postojećeg tima i njegovih kvalitetnih pojedinaca, istovremeno i potrebu privlačenja kadrova koji svojim znanjima, vještinama i kompetencijama nude nova uporišta znanja i bogato iskustvo. Nemjerljivog je značaja iskustvo kako kadra koji je već više od decenije dio misije Fonda, tako i iskustva pojedinaca koji su svoja znanja stečena u bankarskom sektoru nesebično implementirali i podredili ostvarenju ciljeva naše institucije. Održavanje kreativnog duha i unos energije i ideja budućih mladih lidera omogućeno nam je učešćem u Programu stručnog osposobljavanja visokoškolaca. Ozbiljnim pristupom i predanošću ovom Programu naši mentori korisnicima pružaju prva praktična znanja i osposobljavaju ih kako za timski, tako i za samostalni rad, pa neke od njih ponosno predstavljamo kao naše mlade kolege kojima smo ponudili osim mogućnosti primjene teorijskih znanja u praksi, profesionalni razvoj i konstantan rast, napredak i usavršavanje koje je kao takvo nužno na početku profesionalne karijere, usauđujući im ideju cjeloživotnog učenja i potrebu za stalnim napretkom i nadograđivanjem.

Pametna i cjelishodna odabir novih kadrova, njihovo kvalitetno uvođenje u posao, a nakon toga i pružanje prilike za stručno usavršavanje i profesionalni razvoj, zahtijeva mnogo komunikacije, osluškivanja i razumijevanja potreba zaposlenih i rukovodećeg kadra.

Snagu tima Fonda moguće je brojčano potkijepiti uporedivši je sa stanjem ljudstva u konkurentnom bankarskom sektoru. Tako, uporedivši poziciju Fonda po veličini portfolija, Fond zauzima visoko četvrto mjesto među komercijalnim bankama na teritoriji Crne Gore. Taj veliki uspjeh postignut je sa svega 92 zaposlena, što je znatno manje u odnosu na broj zaposlenih u komercijalnim bankama sa uporedivom veličinom kreditnog portfolija, između 250 i 350 zaposlenih.

Ono što je jedan od ključnih projekata Fonda u dijelu organizacione strukture i restrukturiranja iste vezano je za tehničku pomoć EIB-a koja ima za cilj unaprjeđenje poslovanja Fonda, identifikacija segmenata koja zahtijevaju osnaživanje i podsticaje u smislu konstantne nadogradnje kadra, osposobljenog da odgovori ambicioznoj transformacionoj agendi i zadatim razvojnim i seukupnim ciljevima naše institucije, u skladu sa najboljim iskustvima državnih razvojnih banaka u EU.

X. RAZVOJ INFORMACIONOG SISTEMA

Ubrzan rast i razvoj Fonda, koji se ogleda kako u rastu poslovanja, tako i u povećanju broja plasmana koje je Fond plasirao, zahtijeva i adekvatan stepen razvoja Informatičnog sistema, naročito uzimajući u obzir i sigurnosne izazove koji su 2022 godine pokazali važnost jačanja informacione sigurnosti.

Kako je strategija Fonda, između ostalog, da bude pouzdan partner svojim klijentima i da proaktivno prati njihovo zadovoljstvo, plan službe za informacione tehnologije će i u 2023. godini biti usmjeren na modernizaciji i optimizaciji poslovanja samog Fonda.

Služba za IT treba da podrži ambiciju Fonda u sljedećim oblastima:

- Naredne godine je planirana nadogradnja glavne aplikacije IRF-a u cilju ubrzanja, kontrole i poboljšavanja kvaliteta ispunjavanja korisničkih zahtjeva kao i softvera za upravljanjem dokumentacijom (DMS). Pored navedenog, u narednoj godini je predviđeno povezivanje sa IT servisima ostalih državnih institucija.
- Kontinuirano unaprjeđenje sigurnosti informacionog sistema kako bi se obezbijedilo efikasno sprovođenje svih poslovnih procesa unutar Fonda. Planirana je dodatna optimizacija mrežne infrastrukture u cilju još bolje i efikasnije zaštite informacionog sistema IRF-a, kako bi se prevenirali cyber rizici. Poseban fokus će biti na onim djelovima informacionog sistema koji tretiraju upravljanje senzitivnim podacima i prate njihovo korišćenje.
- Upravljanje kontinuitetom poslovanja po definiciji obuhvata identifikovanje i zaštitu definisanih kritičnih poslovnih procesa i resursa neophodnih da se održi prihvatljiv nivo poslovanja, štiteći ključne resurse i primjenjujući one procedure i procese koji će omogućiti opstanak organizacije u slučaju katastrofalnog događaja, i nastavak pružanja servisa i usluga u prethodno definisanom nivou. Tokom prethodnih godina definisani su svi neophodni preduslovi za adekvatno i potpuno testiranje udaljene lokacije kao i uspješno testiranje rezervne lokacije data centra. U narednoj godini se planira kontinuirano unaprjeđenje sistema u dijelu sveobuhvatnog testiranja kao i revidiranje internih akata u dijelu upravljanje kontinuitetom poslovanja.
- Modernizacija računarske, mrežne i telekomunikacione infrastrukture u cilju usaglašavanja potreba IRF-a sa dobrom praksom i preporukama struke. U ovom cilju tokom naredne godine biće sprovedena zamjena dotrajale opreme, kao i kontinuirano praćenje i nadzor sistema kako bi umanjili potencijalni rizici IT sistema;
- Poboljšanje odnosa sa krajnjim korisnicima. Cilj je unaprijediti kvalitet i transparentnost IT servisa krajnjim korisnicima, kao i povjerenje i pouzdanost internih korisnika.

XI. MARKETING STRATEGIJA

1. Analiza stanja

U cilju boljeg razumijevanja različitih strateških ciljnih grupa, urađeno je kvalitativno i kvantitativno istraživanje koje je osnov za izradu Komunikacione strategije i Godišnjeg akcionog plana. Istraživanje je pokazalo da IRF prepoznaje preko 80% opšte populacije. S obzirom na specijalizovanu prirodu rada IRF-a, ovo je prilično visoka prepoznatljivost u opštoj populaciji. Očekivano, prepoznatljivost je još veća u grupama koje se bave preduzetništvom – 93% među preduzetnicima, 87,9% među preduzetnicama i 85% među mladim preduzetnicama. Cilj je da se ova visoka prepoznatljivost u opštoj populaciji očuva, ali i da se poveća za određene specifične ciljne grupe – mlade, žene, manje obrazovane i one s nižim primanjima.

Takođe, istraživanje je pokazalo da su dominantni vlasnici biznisa u Crnoj Gori muškarci, srednjih godina koji žive u urbanim sredinama. Žene, mladi i oni koji su voljni da razvijaju biznis u prigradskim i ruralnim djelovima zemlje, treba snažno podržati.

Nova Komunikaciona strategija treba posebno da uzme u obzir ovaj nalaz i da se pobrine da pozitivna iskustva klijenata iskoriste u promociji i da budu vidljivija u javnosti, te da se nastavi praksa iz prethodnog perioda. Istraživanje pokazuje da su upravo klijenti IRF-a veoma učinkoviti promoteri naših kreditnih linija.

Istraživanje je pokazalo da novi napor u komunikaciji treba da budu usmjereni na poboljšanje internet stranice IRF-a, aktivnog prisustva na društvenim mrežama, ali i promociju kampanja i različitih programa koje sprovode za različite ciljne grupe, posebno žene i mlade. U tom pravcu, novi sajt www.irfcg.me koji će biti postavljen na savremenoj web platformi biće korisnički orijentisan i ponudiće novo iskustvo klijentima - kalkulator, brža pretraga i dr. Takođe digitalizacija javnih servisa je značajan preduslov dalje digitalizacije procesa u IRF-u koje će doprinijeti poboljšavanju korisničkog iskustva.

2. Opšti ciljevi i pristup

IRF će u 2023. godini biti usmjeren na ostvarenje ciljeva ekonomske politike Vlade Crne Gore - ekonomski rast i održivi razvoj crnogorske privrede, baziran na jačanju preduzetništva, malog i srednjeg biznisa, sa posebnim fokusom na žene i mlade u biznisu, klimatske i zelene i digitalne inicijative i efikasno korišćenje resursa.

U narednoj godini posebno ćemo biti usmjereni na podršku zelenoj i digitalnoj tranziciji, posebno u sektorima turizma i ugostiteljstva, poljoprivredne proizvodnje, energetike i dr. U komunikaciji sa lokalnim samoupravama, bićemo usmjereni i na podršku kapitalnim investicijama i infrastrukturnim projektima.

Osnovni komunikacioni principi podrazumijevaće: proaktivnost, informisanje, edukaciju, transparentnost, partnerstvo i dijalog, podizanje svijesti javnosti o mogućnostima koje nudi Fond kroz svoje kreditne linije, značaju i prednostima zelene i digitalne ekonomije, značaju i mogućnostima za žensko preduzetništvo i dr, kao i promocija svih povoljnosti koje IRF nudi u odnosu na ostale finansijske institucije u pogledu kamatnih stopa, rokova otplate kredita i grejs perioda.

Strateški pristup Fonda u integrisanim komunikacijama je usmjerenost na naše ciljne grupe (velika, mala, srednje i srednje kapitalizovana preduzeća) kroz već uspostavljene i nove marketinške i PR alate i kanale. Poseban fokus komunikacionih aktivnosti biće na promociji i afirmaciji ženskog preduzetništva, kreditnih linija usmjerenih na zelenu i digitalnu ekonomiju, kao i društveno odgovorne aktivnosti koje su usmjerene na mlade, društveno preduzetništvo, zaštitu životne sredine, socijalnu inkluziju i dr.

Sve komunikacione aktivnosti podrazumijevaće redovno i blagovremeno informisanje javnosti i strateških ciljnih grupa o aktivnostima i rezultatima rada IRF-a, putem uspostavljenih novih kanala i alata komunikacije, te svim potrebnim informacijama potencijalnim korisnicima kredita i faktoring finansiranja. Takođe, sve komunikacione aktivnosti će u narednoj godini imati edukativnu i informativnu ulogu, sa ciljem informisanja o postojećim kreditnim linijama IRF, ali i podizanja svijesti ciljnih grupa o prednostima i značaju zelene i digitalne ekonomije, ženskog preduzetništva, socijalne inkluzije i dr.

3. Kanali, alati i tehnike

Kroz uspostavljene nove komunikacione alate i tehnike, IRF će se usmjeriti i na organizovanje različitih edukativno-promotivnih aktivnosti:

- Pristup „jedan na jedan“ gdje će se u direktnom kontaktu sa preduzetnikom predstaviti uslovi finansiranja za kreditnu liniju koja je u domenu njegovog interesovanja.
- Prezentacije u opštinama, po kojima je IRF prepoznat kao institucija koja dolazi kod korisnika, obilazi crnogorske opštine i prezentuje uslove finansiranja svim zainteresovanim investitorima. Na ovaj način, u kontinuitetu pružamo sve potrebne informacije korisnicima o uslovima za dobijanje kredita i time obezbjeđujemo adekvatno predstavljanje proizvoda IRF-a. Cilj nam je da predstavimo mogućnosti za unaprjeđenje i razvoj biznisa i da privučemo što veći broj privrednika da te šanse iskoriste.
- Komunikacija sa međunarodnim organizacijama - fokus komunikacije u 2023. godini će biti na primjeni instrumenata podrške Fonda koje predstavljaju „zeleni krediti“ sa kompletnim sistemom za analizu, ocjenjivanje, plasmane i monitoring u odnosu na postavljene zelene ciljeve. U skladu sa postavljenim prioritetima, IRF će nastaviti saradnju sa postojećim međunarodnim partnerima, ali i sagledavati, u saradnji sa Vladom Crne Gore, nove mogućnosti za obezbjeđenje dodatnih izvora finansiranja crnogorske privrede po što povoljnijim uslovima. Posebnu pažnju posvetićemo novom vidu saradnje sa međunarodnim finansijskim institucijama koji ne podrazumijeva isključivo kreditnu podršku, već i širi oblik saradnje u razvoju novih društvenih projekata. Sredstva iz kredita od međunarodnih finansijskih institucija, za odgovor na krizu izazvanu pandemijom Covid-19 namijenjena su za očuvanje likvidnosti i radnih mjesta, ali, takođe, i za razvojne projekte koji će doprinijeti stvaranju nove ekonomske vrijednosti u Crnoj Gori i podržati transformaciju naše ekonomije u cirkularni i održivi sistem u postpandemijskom periodu koji slijedi. Međunarodne finansijske institucije i EU fondovi prilikom prekogranične saradnje zahtijevaju vidljivost svakog projekta, što znači da će biti potrebno prezentovanje javnosti svih aktivnosti, kroz sve vrste marketing i PR alata.
- Prezentacije biznis asocijacijama i fakultetima – Organizacija prezentacije za biznis asocijacije i za njihove članove, kao i seminari i radionice na fakultetima.

- Oglašavanje u medijima – Od ključne je važnosti da svaki potencijalni klijent prepozna svoja poslovna interesovanja u pojedinim kreditnim proizvodima. IRF je za 2023. godinu medija planom predvidio oglašavanje u elektronskim, štampanim medijima i online medijima, gdje će se posebna pažnja posvetiti da u fokusu interesovanja bude svako preduzeće, preduzetnik, poljoprivrednik kome se želimo obratiti kao potencijalnom korisniku i investitoru. Pored direktnog marketinga - reklama Fonda, fokus će biti na indirektni marketing, tj. promociju IRF-a putem PR tekstova i televizijskih priloga o uspješnim projektima koje je IRF finansijski podržao. Na taj način, podstičemo potencijalne korisnike naših kreditnih linija, da se vođeni pozitivnim primjerima uspješnih preduzetnika odvaži i pokrenu sopstveni biznis i realizuju neku od svojih ideja. U proteklih sedam godina, kampanja o promociji uspješnih crnogorskih preduzetnika pokazala je pozitivne efekte, pa će IRF i u narednoj poslovnoj godini nastaviti saradnju sa medijskim kućama po osnovu ovog projekta.

Posebna pažnja će se posvetiti razvoju Strategije komunikacije IRF-a za 2023. godinu sa pratećim akcionim planom, koja će razraditi ključne ciljeve, ciljne grupe, ton, jezik i bazu poruka, finansijski okvir i vremenski okvir sa detaljnom listom komunikacionih aktivnosti.

XII. KORPORATIVNO DRUŠTVENA ODGOVORNOST

Prilikom realizacije novih projekata, fokus će biti i na jačanju društvene odgovornosti Fonda kao razvojne institucije, koja je kao takva inače prepoznata ne samo kod nas, već i kod međunarodnih partnera. Poseban će fokus biti usmjeren na osnaživanje mladih i žena, ranjivih grupa, digitalne i zelene projekte.

XIII. UPRAVLJANJE IMOVINOM

Fond u svom vlasništvu posjeduje značajnu imovinu koju čini portfelj hartija od vrijednosti (akcije i udjeli), kao i određeni broj nepokretnosti stečenih u skladu sa zakonom. Upravljanje imovinom u vlasništvu IRF CG A.D. tokom 2023. godine biće predmetom posebne pažnje, vodeći računa o Planu privatizacije koji donosi Vlada Crne Gore i s tim u vezi preduzimaće se odgovarajuće aktivnosti na valorizaciji imovine Fonda, u skladu sa godišnjim planom privatizacije, zakonom i internim aktima Fonda.

1. Portfelj hartija od vrijednosti

Portfelj Fonda čini:

- akcijski kapital, odnosno akcije, kao vlasničke hartije od vrijednosti, koje glase na dio kapitala akcionarskog društva i na osnovu kojih Fond ima u akcionarskom društvu pravo učešća u raspodjeli dobiti (dividende), pravo glasa na skupštinama akcionara, kao i pravo na srazmjerni dio stečajne ili likvidacione mase nakon eventualnog pokretanja ovih postupaka;
- udio u društvu sa ograničenom odgovornošću iz kojeg proističu prava po osnovu trajnog uloga u društvo.

Akcije:

U portfelju Fonda nalazi se 18 akcionarskih društava koja su registrovana kod Centralnog klirinškog depozitarnog društva A.D. Podgorica (CKDD). Radi se o društvima koja je Fond preuzeo iz portfelja bivšeg Fonda za razvoj Republike Crne Gore, koje je ovaj stekao kroz postupak svojinsko upravljačke transformacije i privatizacije privrede. Od navedenog broja društava, njih 7 obavlja svoju poslovnu djelatnost, dok preostala društva godinama ne obavljaju svoju djelatnost, nemaju svoje organe upravljanja i najveći broj njih je u postupku stečaja ili likvidacije.

Udjeli:

Fond je osnivač Društva sa ograničenom odgovornošću "Turistički centar Durmitor" DOO Žabljak (100% vlasničkog udjela), koje upravlja skijalištem »Savin Kuk« na Žabljaku. IRF CG A.D. je u prethodnom periodu uložio značajna sredstava u rekonstrukciju i modernizaciju skijališta „Savin Kuk“, a sve u cilju podizanja kvaliteta usluga i bezbjednosti ovog skijališta. Uvažavajući činjenicu da je Fond finansijska institucija koja shodno svojoj misiji ne treba da upravlja turističko-skijališnim resursima Crne Gore, cilj je da se u saradnji sa Vladom Crne Gore iznađe sistemsko rješenje za valorizaciju skijališta Savin Kuk. Navedeno bi se postiglo bilo kroz planirani postupak restrukturiranja i objedinjavanja sa društvom "Skijališta Crne Gore " doo ili valorizacije navedenog lokaliteta kroz Vladine planove privatizacije.

Privatizacija

Poseban segment u planiranju poslovnih aktivnosti za 2023. godinu, predstavlja privatizacija akcija i udjela u vlasništvu IRF CG A.D.

IRF CG A.D. će i u 2023. godini nastaviti sa aktivnostima u vezi privatizacije preostalog kapitala iz svog portfelja, prenijetog u skladu sa Zakonom o privatizaciji privrede.

Zakonom o privatizaciji privrede ("Službeni list RCG", br. 23/96, 6/99, 59/00 i 42/04), utvrđeno je da se privatizacija vrši u skladu sa godišnjim planovima privatizacije koje donosi Vlada Crne Gore, na prijedlog Savjeta za privatizaciju i kapitalne projekte.

U vezi sa izradom Plana privatizacije za 2023. godinu, IRF CG A.D. predložio je:

- prodaju akcija putem berze za sljedeća privredna društva: Montecargo" A.D. Podgorica, "Kotor - projekt" A.D. Kotor, "Črnagoracoop" A.D. Danilovgrad.
- privatizaciju putem javnog tendera za sljedeća privredna društva: "Montepranzo Bokaproduct" A.D. Tivat i "Turistički centar Durmitor" DOO Žabljak.

IRF CG A.D. vlasnik je sa ostalim vlasnicima državnog kapitala akcija u značajnim privrednim subjektima: "Barska plovidba" A.D. Bar, Institut "dr Simo Milosevic" A.D. Igalo, "13. jul-Plantaže" A.D. Podgorica, "Marina" A.D. Bar i HTP "Ulcinjnska rivijera" A.D. Ulcinj.

Imajući u vidu da IRF CG A.D. sa ostalim vlasnicima državnog kapitala, posjeduje većinski paket akcija (veći od 51% akcijskog kapitala), predloženo je Savjetu za privatizaciju Vlade Crne Gore da sa ostalim vlasnicima državnog kapitala razmotri mogućnost privatizacije naprijed navedenih društava.

2. *Nepokretnosti u vlasništvu Fonda*

Što se tiče daljih aktivnosti u cilju valorizacije investicionih nekretnina i stečene aktive u 2023. godini nastaviće se realizacijom plana valorizacije po principu pristupa svakoj nekretnini pojedinačno. Investicione nekretnine će biti predmet posebne pažnje u dijelu utvrđivanja cijene koja mora odgovarati tržišnim uslovima, a u skladu sa zakonskim propisima i internim aktima Fonda. U zavisnosti od procjene, primjenjivaće se odgovarajući modeli valorizacije kao što su: prodaja nepokretnosti, davanje u zakup, valorizacija kroz zajedničko ulaganje, valorizacija stavljanjem u funkciju razvoja biznis centara i inkubatora, u saradnji sa zainteresovanim lokalnim upravama i drugo.

Posebne aktivnosti tokom 2023. godine, biće usmjerene na trajnom rješavanju pitanja novog sjedišta Fonda kroz obezbjeđenje novog poslovnog objekta u Podgorici, a koji će svojim prostornim kapacitetima u potpunosti odgovarati standardima poslovanja razvojnih institucija. U tom pravcu Fond će preduzimati sve potrebne radnje na zakonom dozvoljen način.

XIV. ZAKLJUČAK

Prethodne dvije godine je obilježila neizvjesnost ekonomskih tokova pod uticajem globalne zdravstvene i bezbjedonosne krize. Kao direktan rezultat uslijedilo je smanjenje investicione aktivnosti i očekivanja da će ekonomije globalno biti pod uticajem recesije uslijed uticaja inflacije, energetske krize, poremećaja u lancima snabdijevanja, kao i rasta kamatnih stopa na međunarodnom finansijskom tržištu.

U cilju održivog oporavna i dinamiziranja ekonomske aktivnosti u Crnoj Gori je potrebno usmjeriti investicionu politiku na istraživanje i inovacije, obnovljive izvore energije i infrastrukturu, vodeći računa o regionalnim specifičnostima, odnosno potrebama. Takođe, potrebno je obezbijediti podršku jačanju konkurentnosti malih i srednjih preduzeća ulaganjima u digitalnu i zelenu tranziciju, posebno u prioritetnim sektorima (poljoprivreda, turizam, energetika i prerađivački sektor), u cilju povećanja proizvodnje, zatim povećanja izvoza odnosno supstitucije uvoza i očuvanja postojećih, odnosno stvaranja novih radnih mjesta.

Takođe, predloženi Budžet Crne Gore za 2023. godinu i očekivanja iskazana kroz predloženu listu prioritetnih projekata koji će se finansirati iz kapitalnog budžeta ukazuju na posvećenost Vlade Crne Gore ulaganjima u cilju prevazilaženja efekata zdravstvene i bezbjedonosne krize i stvaranju podsticajnih uslova za održivi razvoj Crne Gore.

Uvažavajući navedene činjenice, Fond je za narednu 2023. godinu planirao finansijska sredstva za pružanje podrške crnogorskim privrednicima. Uvažavajući analizu utemeljenu na parametrima kao što su: kapital Fonda iz kojeg izvire kreditni potencijal, rast troškova izvora finansiranja dominantno usmjerenih na klimatske projekte, te stepen tražnje privrede u planu je da se plasira najmanje 150 mil EUR.

Realizacija navedenih ciljeva i zadataka će se ostvariti kroz pojedinačne Programe podrške za 2023. godinu, koji će se definisati u skladu sa ovim Planom.

Investiciono-razvojni fond
Crne Gore A.D.

PREDLOG

Finansijski plan za 2023.godinu

Sadržaj

UVOD	3
1. FINANSIJSKI PLAN za 2023. godinu	4
1.1. Planirani prihodi	5
1.2. Planirani troškovi	5
1.1. Plan kapitalnih ulaganja u 2023. godini	7
ZAKLJUČAK	8

UVOD

IRF je prepoznat kao institucija sa najpovoljnijim uslovima kreditiranja crnogorske privrede tokom protekle decenije. To podrazumijeva da smo i tokom 2022. godine, uprkos snažnim inflatornim pritiscima i nepovoljnim globalnim kretanjima koja direktno utiču na naše izvore finansiranja, uspjeli da na tržištu održimo kvalitetnu ponudu kroz programe finansiranja sa povoljnijim kamatnim stopama, najdužom ročnošću, uz mogućnost korišćenja grejs perioda.

Prethodni period obilježile su globalna zdravstvena i bezbjedonosna kriza, te kontinuirana neizvjesnost poslovnog ambijenta. Direktni rezultat je smanjenje investicione aktivnosti i očekivanja ulaska u recesiju, uslijed uticaja inflacije, energetske krize, poremećaja u lancima snabdijevanja, kao i rasta kamata na međunarodnom finansijskom tržištu.

Crnogorska ekonomija će, prema novim prognozama Međunarodnog monetarnog fonda (MMF), 2022. godine porasti 7,2%. Domaća će ekonomija, prema tim prognozama, značajno usporiti u 2023. godini na 2,5%. Prema najnovijim prognozama Evropske komisije (EK), crnogorska ekonomija će 2022. godine ojačati 7%, dok se za narednu predviđa rast od 2,9%. Svjetska banka za Crnu Goru predviđa ekonomski rast od 6,9% za 2022. godinu, dok je za narednu godinu očekivani rast 3,4%.

U cilju podrške stabilizaciji ekonomske situacije i daljem rastu i razvoju crnogorske privrede, IRF će u narednom periodu, rukovodeći se principima održivosti, nastaviti sa podrškom projektima koji unapređuju konkurentnost mikro, malog i srednjeg biznisa i doprinose očuvanju postojećih i otvaranju novih radnih mjesta. Dodatno ćemo voditi računa da ponuda bude stimulativna za razvoj preduzetništva, naročito kroz podršku posebnim ciljnim grupama – ženama, mladima, individualnim poljoprivrednim proizvođačima i drugim ranjivim kategorijama koje imaju otežan pristup finansijama. Važan fokus za dalji razvoj je i uvažavanje činjenice da neujednačen regionalni razvoj u Crnoj Gori predstavlja kontinuiran izazov. Stoga je podrška ravnomjernom regionalnom razvoju kroz razvoj infrastrukture izuzetno značajan mehanizam koji će Fond u saradnji sa resornim ministarstvima i opštinama unaprijediti tokom 2023. godine.

S tim u vezi za uspješno prevazilaženje navedenih izazova bitni su jasni prioriteti i sinergetsko djelovanje u saradnji sa ministarstvima, drugim državnim organima i opštinama.

Svi planovi Fonda su bazirani i na integraciji zelene i digitalne tranzicije, koje kao horizontalne komponente imaju uticaja na većinu sektora.

Uvažavajući prethodno, te polazeći od analize utemeljene na parametrima kao što su: kapital Fonda iz kojeg izvire kreditni potencijal, rast troškova izvora finansiranja dominantno usmjerenih na klimatske projekte, te stepen tražnje privrede, u planu je da se u narednoj godini plasira najmanje 150 mil EUR.

Neophodan preduslov obavljanja investicione aktivnosti je održavanje optimalne strukture izvora finansiranja, tako da će tokom 2023. godine biti nastavljena saradnja sa međunarodnim institucijama u cilju održavanja tekućih, ali i uspostavljanja novih modela finansiranja.

1. FINANSIJSKI PLAN za 2023. godinu

Ukupni prihodi su planirani na nivou od 12,4 mil EUR, a ukupni rashodi na nivou 12,2 mil EUR.

	Plan 2023
Prihod od kamata-dugoročni krediti i garancije	10.896.875
Prihod od kamata-kratkoročni krediti i faktoring	791.146
Prihodi kratkorocni krediti	109.726
Prihodi faktoring	681.419
Prihod od naknada- krediti	246.211
Prihod od naknada-factoring	104.000
Prihod od kamata na depozite	248.000
Poslovni prihodi	12.286.231
Ostali prihodi	100.000
UKUPNO PRIHODI	12.386.231
RASHODI	
TROŠKOVI REZERVACIJA	3.400.000
TROŠAK OTPREMNINA	235.000
TROŠKOVI ZAPOSLENIH	2.952.820
TROŠKOVI KAMATA	3.849.680
OPŠTI I ADMINISTRATIVNI TROŠKOVI	1.801.156
Trošak korporativne društvene odgovornosti i sponzorstva	80.000
Trošak stručnog usavršavanja zaposlenih	50.000
Trošak amortizacije	369.886
Trošak osiguranja zaposlenih, objekata i opreme	24.000
Trošak održavanja, registracije i osiguranja vozila	15.000
Trošak održavanja prostorija Fonda	10.000
Trošak održavanja softvera i računarske opreme	230.711
Trošak potrošnog materijala-računarska oprema	23.558
Trošak revizije	25.000
Trošak konsultantskih usluga	90.000
Trošak prevodilačkih usluga	4.000
Trošak propagandnog materijala i usluga	130.000
Trošak oglasa-konkursi, vansudske prodaje i ostalo oglašavanje	2.000
Trošak bankarskih provizija	140.000
Trošak službenih putovanja	45.000
Trošak ugostiteljskih usluga i reprezentacije	30.000
Trošak goriva	8.000
Trošak advokatskih i notarskih usluga	60.000
Trošak sudskih такси	20.000
Trošak kancelarijskog materijala	24.000
Trošak stručne literature, časopisa, knjiga	6.000
Trošak usluga arhiviranja dokumentacije Fonda	46.000
Trošak bifea i higijenskog materijala	10.000
Trošak fiksnih i mobilnih telefona	25.000
Trošak usluga CDA	5.000
Trošak održavanja ulaza	3.000
Trošak električne energije	18.000
Trošak PTT usluga	6.000
Trošak komunalnih usluga i vode	3.000
Trošak ostalog potrošnog materijala	3.000
Troškovi finansijskog lizinga	45.000
Ostali troškovi	250.000
UKUPNO RASHODI	12.238.656
OPERATIVNI REZULTAT PRIJE OPOREZIVANJA	147.575

1.1. Planirani prihodi

Ukupni prihodi su planirani u iznosu od 12,4 mil EUR, na bazi: prihoda od kamata i naknada za postojeći portfolio od 400 mil EUR, kao i prihoda od kamata i naknada, na osnovu planirane realizacije plasmana u iznosu od najmanje 150 mil EUR.

Uslovi po kojima će se realizovati plasmani tokom 2023. godini, će biti preciznije definisani u okviru pojedinačnih kreditnih linija za 2023. godinu. Kamatna stopa je i instrument promovisanja prioritetnih djelatnosti i nivoa investicione aktivnosti. U skladu sa tim stimulacije tj. umanjenja kamatnih stopa će se odobravati u skladu sa prioritetima ekonomskog razvoja.

Osim direktnih poslovnih prihoda, ostvarenih po osnovu prihoda od kamata i naknada, planirani su i prihodi po osnovu oročenih sredstava. Fond kontinuirano održava nivo novčanih sredstava kao obaveznu rezervu u skladu sa zahtjevima ugovora sa međunarodnim finansijskim organizacijama i institucijama. S tim u vezi optimalno upravljanje tim raspoloživim novčanim sredstavima podrazumijeva oročavanje kod poslovnih banaka sa mogućnošću prijevremenog razročavanja.

1.2. Planirani troškovi

Kontinuirani rast finansijskih plasmana i portfolia, kao rezultat ima odgovarajuću dinamiku realizacije troškova, koji su za 2023 godinu planirani u iznosu od 12,2 mil EUR.

Najveće učešće u ukupnim troškovima Fonda imaju troškovi kamate po kreditima, troškovi rezervacija po direktnim kreditima i troškovi bruto zarada.

1.2.1. Troškovi rezervacija

Troškovi rezervacija po direktnim kreditima planirani su na osnovu principa obazrivog bankarskog poslovanja. S tim u vezi planirani trošak rezervacija na ukupan portfolio uključujući i potraživanja za kamate na direktne kreditne plasmane, obačunat je u iznosu od 3,4 mil EUR.

Metodologija koja se primjenjuje prilikom obračuna ispravke vrijednosti za stavke finansijske aktive bazirana je na primjeni standarda MSFI 9. IRF CG u skladu sa Odlukom Centralne banke, dužan da, osim obračuna ispravke vrijednosti, vrši i klasifikaciju stavki bilansne aktive i vanbilansnih stavki, po osnovu kojih je izložen kreditnom riziku i obračunava rezervacije za procijenjene gubitke. Sve navedeno je u skladu sa principima opreznosti i jasnom namjerom rukovodstva i odgovornih službi u Fonda da naplativost zadrži na visokom nivou.

1.2.2. Troškovi otpremnina

Troškovi otpremnina u iznosu od 250 hiljada EUR se odnose na iznos otpremnine koji je baziran na tekućem sudskom sporu.

1.2.3. Trošak kamate i naknade

Situacija na globalnom finansijskom tržištu u poslednjih 12 mjeseci se dramatično promijenila i kamatne stope su značajno porasle. 6-mjesečni EURIBOR u prethodnih 12 mjeseci porastao za skoro 3 procentna poena (od -0,533% do 2,338%). Navedeno direktno utiče na troškove finansiranja IRF-a i potrebu za kontinuiranom

optimizacijom kamatnih stopa ka krajnjim korisnicima IRF-a. U skladu sa strateškim opredjeljenjem Fonda, održavaće se umjereni nivo izloženosti ovoj vrsti rizika. Planirani trošak kamate po kreditima, u iznosu od 3,8 mil EUR se sastoji od troškova kamate po tekućim kreditnim sredstvima, u iznosu od 2,6 mil EUR kao i troškova kamata i naknada po sredstvima za koja se očekuje da će se povući u toku 2023. godine, u iznosu oko 1,2 mil EUR. Tokom godine se kontinuirano vrši analiza optimalnih kamatnih stopa i ročnosti prilikom preuzimanja sredstava na osnovu usklađenosti sa kamatnim stopama i ročnošću odgovarajućih plasmana.

1.2.4. Trošak bruto zarada i drugih primanja zaposlenih

Trošak bruto zarada i drugih primanja zaposlenih u iznosu od 2,9 mil EUR, planiran je na osnovu potrebnog broja zaposlenih, kao i potrebe uvođenja efikasnijeg sistema nagrađivanja koji će obezbijediti neophodnu motivisanost i angažovanost zaposlenih na postizanju zacrtanih ciljeva. Osim toga navedena cifra uključuje i usklađivanje zarada u cilju djelimičnog neutralisanja efekata inflacije.

1.2.5. Ostali troškovi

Tokom 2023. godine Fond će nastaviti sa podrškom zajednici kroz društveno odgovorno poslovanje kroz finansiranje projekata u cilju podrške socijalne inkluzije kroz podršku ženskom preduzetništvu i mladima u biznisu uz naravno punu posvećenost zelenoj i digitalnoj tranziciji. Za korporativnu društvenu odgovornost je u 2023. godini opredjeljen iznos od 80 hiljada EUR.

Zahvaljujući intenzivnoj propagandnoj aktivnosti u prethodnom periodu Fond je postao prepoznatljiva finansijska institucija. S tim u vezi kontinuirana marketing aktivnost, informisanje javnosti, komunikaciju na lokalnom nivou, saradnja sa biznis asocijacijama i saradnja sa međunarodnim organizacijama, zahtijeva ulaganja i to u skladu sa planom 130 hiljada EUR. Ta aktivnost doprinosi većem nivou informisanosti postojećih, ali i potencijalnih preduzetnika o kreditnim linijama Fonda i većem nivou transparentnosti i javnosti rada.

Intenzivan rast ukupnog portfolija Fonda utiče na usložnjavanje svih poslovnih procesa, te zahtijeva da se posebna pažnja posveti usavršavanju i obrazovanju zaposlenih, kroz stručne obuke i nabavku adekvatne literature. Za ove potrebe je planirano iznos od 50 hiljada EUR, za 2023. godinu.

Izazov naplativosti, posebno direktnih kreditnih aranžmana, sa povećanjem obima plasmana kao i sa istekom grejs perioda, dolazi sve više do izražaja što dovodi i do povećanja planiranih troškova pravnog zastupanja, notarskih i usluga javnih izvršitelja, kao i drugih sudskih troškova. Za ovu namjenu planirani iznos je 80 hiljada EUR.

Fond izdvaja značajna sredstva za troškove održavanja postojećih softverskih rješenja i sigurnosnih sistema, kao i za usluge implementacije novih softverskih modula. Ovi troškovi su planirani u iznosu 230 hiljada EUR.

Ostali troškovi su planirani na osnovu iskustva iz prethodnog perioda.

Fond može biti izložen i drugim troškovima koje nije moguće unaprijed planirati, kao što su troškovi smanjenja vrijednosti (obezvređenja) pojedinih pozicija imovine, troškovi rezervacija za sudske sporove kod kojih postoji vjerovatnoća negativnog ishoda za Fond, zatim troškovi koji proističu iz zahtjeva međunarodnih

računovodstvenih standarda i sl. Ovi troškovi se procjenjuju na kraju poslovne godine i nije ih moguće unaprijed planirati.

1.1. Plan kapitalnih ulaganja u 2023. godini

Ubrzan rast i razvoj Fonda, koji se ogleda kako u rastu poslovanja, tako i u povećanju broja plasmana koje je Fond plasirao, zahtijeva i adekvatan stepen razvoja Informacionog sistema, naročito uzimajući u obzir i sigurnosne izazove koji su 2022 godine pokazali važnost jačanja informacione sigurnosti.

Kako je strategija Fonda, između ostalog, da bude pouzdan partner svojim klijentima i da proaktivno prati njihovo zadovoljstvo, plan službe za informacione tehnologije će i u 2023. godini biti usmjeren na modernizaciji i optimizacije poslovanja samog Fonda.

Služba za IT treba da podrži ambiciju Fonda u sljedećim oblastima:

- Naredne godine je planirana nadogradnja glavne aplikacije IRF-a u cilju ubrzavanja, kontrole i poboljšavanja kvaliteta ispunjavanja korisničkih zahtjeva kao i softvera za upravljanjem dokumentacijom (DMS). Pored navedenog, u narednoj godini je predviđeno povezivanje sa IT servisima ostalih državnih institucija.
- Kontinuirano unaprjeđenje sigurnosti informacionog sistema kako bi se obezbjedilo efikasno sprovođenje svih poslovnih procesa unutar Fonda. Planirana je dodatna optimizacija mrežne infrastrukture u cilju još bolje i efikasnije zaštite informacionog sistema IRF-a. Poseban fokus će biti na onim djelovima informacionog sistema koji tretiraju upravljanje senzitivnim podacima i prate njihovo korišćenje.
- Upravljanje kontinuitetom poslovanja po definiciji obuhvata identifikovanje i zaštitu definisanih kritičnih poslovnih procesa i resursa neophodnih da se održi prihvatljiv nivo poslovanja, štiteći ključne resurse i primjenjujući one procedure i procese koji će omogućiti opstanak organizacije u slučaju katastrofalnog događaja, i nastavak pružanja servisa i usluga u prethodno definisanom nivou. Tokom prethodnih godina definisani su svi neophodni preduslovi za adekvatno i potpuno testiranje udaljene lokacije kao i uspješno testiranje rezervne lokacije data centra. U narednoj godini se planira kontinuirano unaprjeđenje sistema u dijelu sveobuhvatnog testiranja kao i revidiranje internih akata u dijelu upravljanje kontinuitetom poslovanja.
- Modernizacija računarske, mrežne i telekomunikacione infrastrukture u cilju usaglašavanja potreba IRF-a sa dobrom praksom i preporukama struke. U ovom cilju tokom naredne godine bit će sprovedena zamjena dotrajale opreme kao i kontinuirano praćenje i nadzor sistema kako bi umanjio potencijalni rizik od prestanka rada IT sistema;
- Poboljšanje odnosa sa krajnjim korisnicima. Cilj je unaprijediti kvalitet i transparentnost IT servisa krajnjim korisnicima, kao i povjerenje i pouzdanost internih korisnika.

U skladu sa preporukama Centralne banke iz 2020. godine obavezan je nastavak procesa razvoja Informacionog sistema Fonda u oblasti novih softverskih rješenja kao i na planu modernizacije i proširenja hardverskih kapaciteta, a u skladu sa propisanim IT standardima i praksama, tako da je u 2023. godini planirana nabavka i implementacija softverskih rješenja i odgovarajuće opreme u iznosu od 989 hiljada EUR.

Za ostale nabavke osnovnih sredstava, kancelarijskog namještaja i druge opreme manjih vrijednosti, planiran je iznos od 50 hiljada EUR.

Fond je planom predvidio i mogućnost zamjene dotrajalog voznog parka, u iznosu do 28 hiljada EUR.

Fond će nastojati da, u skladu sa odredbama Kolektivnog ugovora, i u 2023. godini nastavi sa praksom odobravanja stambenih kredita zaposlenima pod povoljnim uslovima, kao poseban vid stimulacije i mehanizam zadržavanja kvalitetnih kadrova.

Projekcije godišnjih tokova gotovine pokazuju da će Fond i u 2023. godini imati dovoljno novčanih sredstava za izmirenje preuzetih obaveza po dospjeću. Osnovne izvore sredstava, za investicionu aktivnost u 2023. godini, predstavljaju pozajmice međunarodnih finansijskih institucija, povraćaji po plasiranim kreditnim i faktoring aranžmanima.

ZAKLJUČAK

Finansijskim planom je predviđeno da Fond, i u 2023. godini, ostvaruje prihode na nivou neophodnom za pokriće troškova, uz ostvarenje održivog poslovanja koje garantuje samoodrživost Fonda, kao neophodne pretpostavke za dalje obezbjeđenje izvora sredstava na međunarodnom tržištu.

Finansijski plan predstavlja finansijski okvir za poslovne aktivnosti u 2023. godini, usklađen sa Godišnjim planom rada za 2023. godinu.

Obzirom da je plan pripremljen isključivo za prihode i rashode po osnovu osnovne djelatnosti IRF CG, a na osnovu trenutno raspoloživih informacija, ostvareni finansijski rezultat može da odstupa od planiranog.

Predsjednik Odbora direktora IRF CG A.D.

Velizar Kaluđerović